

ISRAËL BEN ELIËZER, DE BAAL-SHEM-TOV

Bij de boom der kennis.

Men zegt dat de ziel van de Baal-Shem-tov eens, toen alle zielen nog verzameld waren in die van Adam*, in het uur dat hij bij de boom der kennis stond, vluchtte en niet at van de vrucht van die boom. De zestig helden. Naar verluidt, weigerde de ziel van Israël ben Eliëzer af te dalen in deze wereld beneden; want zij schrikte terug voor de vurige slangen die ieder geslacht aftasten met hun gif tongen, en was bang dat die haar de moed konden ontnemen en vernietigen. Toen gaf men haar zestig helden mee, gelijk de zestig die rond het kamp** van koning Salomo stonden, vanwege de verschrikkingen van de nacht, zestig zielen van Tsaddikiem om haar te behoeden. Dat zijn de leerlingen van de Baal-Shem.

* Volgens de Kabbala behelsde de ziel van Adam alle mensenzielen. Van daaruit zijn zij hun omzwerfing begonnen.

** Hooglied 3: 7.

De beproeving.

Er wordt verteld dat Eliëzer, de vader van de Baal-Shem, in een dorp woonde. Hij was zo'n gastvrij man, dat hij aan de rand van het dorp wachters opstelde die arme reizigers moesten opvangen en bij hem brengen, opdat hij ze kon verplegen en verzorgen. In de hemel was blijdschap over zijn handelwijze en eens kwam men overeen hem op de proef te stellen. Satan bood zich daartoe aan; maar de profeet Elia verzocht liever hem te laten gaan. In de gedaante van een arme voetreiziger met knapzak en staf kwam hij op een sabbat, na de middag, aan het huis van Eliëzer en sprak de groet. Eliëzer lette niet op de sabbatschennis, want hij wilde de man niet beschamen: hij nodigde hem dadelijk aan de maaltijd en hield hem bij zich. Ook de volgende morgen, toen de gast afscheid nam, sprak Eliëzer geen berisping uit. Toen openbaarde de profeet zich aan hem en beloofde hem een zoon, die de ogen van Israël zou verlichten.

Vaders spreuk.

Israël werd zijn ouders geboren in hun ouderdom en zij stierven, toen hij nog een kind was. Toen zijn vader de dood naderbij voelde komen, nam hij het knaapje op zijn arm en sprak tegen hem: 'Ik zie dat jij mijn licht zult doen uitstralen, en mij is het niet gegeven je groot te brengen. Maar, mijn beminde zoon, gedenk wel al de dagen van je leven, dat God met je is en je daarom geen ding ter wereld behoeft te vrezen'. Die spreuk bleef in Israëls hart.

Vergeefse moeite.

Na de dood van zijn vader trokken de mensen van de stad, daar diens nagedachtenis hun dierbaar was, zich het lot van de jongen aan en deden hem bij een melammed (onderwijzer) in de leer. Israël leerde wel ijverig, maar altijd slechts enkele dagen achtereen. Dan spijbelde hij en vond men hem alleen in het bos. Men schreef dat toe aan de omstandigheid dat hij een wees was en goed toezicht miste, en bracht hem telkens weer bij de melammed terug, en altijd weer vluchtte hij het bos in en schepte daar een luchtje, tot tenslotte de mensen van de stad eraan wanhoopten een mens van hem te maken.

Het eerste gevecht.

Er wordt van Israël ben Eliëzer verhaald: Toen de jongen opgroeide, verhuurde hij zich als schoolhelper. Vroeg in de morgen haalde hij de kinderen uit hun huizen en bracht ze naar school en bedehuis. Hij zei hun de woorden van het gebed voor, die in koor worden gesproken, zoals: Amen, gezegend zij Zijn Grote Naam tot in eeuwigheid', met een lieflijke stem. Onder de wandeling zong hij hun voor en leerde hen met hem samen te zingen. Tenslotte bracht hij ze door

wei en bos naar huis. De Chassidiem verhalen, dat men zich in de hemel elke morgen verheugde over deze liederen, zoals eens over het gezang van de Levieten in het heiligdom te Jeruzalem. Het waren uren van genade, waarin de hemelse scharen zich verzamelden om naar de stemmen der stervelingen te luisteren. Onder hen bevond zich echter ook Satan. Hij begreep wel, dat wat daar werd klaar gemaakt zijn macht op aarde bedreigde. Dus voer hij in het lichaam van een tovenaars, die zich in een weerwolf kon veranderen. Toen Israël eens met zijn kinderschaar zingend door het bos trok, overviel de onverlaat hen en de kinderen stoven schreeuwend uiteen. Verschillende van hen werden ziek van de schrik en de vaders besloten aan de bedrijvigheid van de jonge schoolhelper een einde te maken. Maar hij dacht aan de woorden van zijn vader voor zijn dood, ging van huis tot huis en beloofde de mensen hun kinderen te beschermen en het gelukte hem hen te bewegen hem de kleine schaar nog een keer toe te vertrouwen. Voorzien van een stevige stok, ging hij de volgende maal voorop en toen de weerwolf weer aan kwam stormen, sloeg hij hem met de stok op de kop, zodat hij ter plaatse omkwam. De volgende dag vond men de tovenaars dood op zijn bed.

De bezweringen.

Er wordt verder verteld, dat Israël daarna tot bediende aangewezen werd in het leerhuis. Daar hij nu gehouden was daar dag en nacht door te brengen, maar voelde dat de hemel hem gebood zijn geregeld gebed en innige concentraties geheim te houden, placht hij als de bewoners van het leerhuis wakker waren te slapen en als zij sliepen wakker te zijn om te bidden en te leren. Zij echter meenden dat hij de hele nacht sliep en ook nog een stuk van de dag. De Chassidiem vertellen van wonderlijke dingen, die toen plaats vonden. Voor de tijd van de Baal-Shem tov, zo vertelt men, leefde er, men weet niet waar maar men noemt de keizerlijke stad Wenen, een man die wonderen verrichtte, Adam geheten. Hij werd, zoals een hele rij wonderen-doende mannen voor hem, Baal-Shem, ofwel meester van de naam, genoemd, omdat hij de volledige geheime naam Gods kende en zo wist uit te spreken, dat hij met hulp daarvan de vreemdste dingen verrichtte, in het bijzonder echter mensen genas naar lichaam en ziel. Toen Adam zich dicht bij de dood voelde, wist hij niet aan wie hij de oeroude, nog van vader Abraham stammende, geschriften moest nalaten, waaruit hij de geheimen had geleerd. Zijn enige zoon was immers wel een geleerd en vroom man, maar zulk een erfenis toch niet waardig. Dus vroeg hij het in zijn droom aan de hemel en kreeg ten antwoord, dat de geschriften moesten overhandigd worden aan rabbi Israël ben Eliëzer in de stad Okup, die toentertijd veertien jaar oud was. Voor zijn dood verstrekte hij de opdracht aan zijn zoon. In Okup aangekomen, kon de zoon eerst niet geloven dat de bediende van het leerhuis, die algemeen werd aangeduid als een onwetende en ruwe jongen, de gezochte was. Hij sloeg hem heimelijk gade, terwijl hij in het leerhuis zat en zich door hem liet bedienen en merkte al spoedig, hoe Israël zijn ware aard en bezigheden voor de wereld verborg. Nu maakte hij zich aan hem bekend, overhandigde hem de geschriften en verzocht slechts om een aandeel in de bestudering ervan onder leiding van de jongen. Israël willigde het verzoek in, onder voorwaarde echter dat hun afspraak geheim zou blijven en hij de vreemdeling verder zou bedienen als te voren. Deze huurde een klein, apartstaand huis buiten de stad. Met genoegen lieten de mensen van de gemeente hem Israël voor zijn bediening, en schreven het toe aan de verdienste van zijn vader, dat de vrome en geleerde man voor hem zorgde. Eens verzocht rabbi Adams zoon de jongen met behulp van de aanwijzingen, die in de geschriften werden gegeven, de vorst van de Thora uit de hemel op te roepen om hem vragen te stellen over moeilijkheden in de leer. Lang sloeg Israël het waagstuk af, maar tenslotte gaf hij toe aan de aandrang. Ze vastten van sabbat tot sabbat, namen het rituele bad en deden na het einde van de sabbat het voorgeschrevene. Toch sloop er, omdat de gedachten van de vreemdeling niet zuiver genoeg op de leer zelf gericht waren, een vergissing in: in plaats van de vorst van de Thora verscheen de vorst des vuurs en wilde de stad verbranden. Slechts met grote inspanning

lukte het die te redden. Weer drong rabbi Adams zoon er lange tijd bij de jongen op aan de poging te herhalen. Deze weigerde steevast nog eens te proberen wat klaarblijkelijk de hemel niet welgevallig was. Pas toen de vreemdeling hem bezwoer bij de herinnering aan zijn vader, die hem de wondergeschriften nagelaten had, stemde hij toe. Weer vastten ze van sabbat tot sabbat, weer namen ze hun bad, weer deden ze na het einde van de sabbat het voorgeschrevene. Toen riep de jongen uit dat de dood hun boven het hoofd hing, tenzij ze de nacht doorwaken zouden in een niet-aflatend gericht houden van de ziel. Ze bleven de hele nacht staan. In de morgenschemering kon rabbi Adams zoon de vermoeidheid niet langer weerstand bieden en sliep staande in. Vergeefs poogde Israël hem te wekken. Men begroef hem met grote eer.

Het huwelijk.

In zijn jeugd was Israël ben Eliëzer hulponderwijzer in een kleine gemeente niet ver van de stad Brody. De mensen wisten niets van hem; omdat de kinderen echter zo opgewekt en ijverig bij hem leerden, werden ook hun vaders hem welgezind. Al gauw verbreidde zich de roep, dat hij wijs was; men kwam naar hem toe om raad; waar twist was, wendde men zich tot de jonge schoolmeester om die te beslechten. Hij deed het zo, dat de man in wiens nadeel de beslissing uitviel, de uitspraak met evenveel tevredenheid vernam als zijn tegenstander, te wiens gunste de beslissing was, en beide goedsmoeds van daar gingen. In Brody leefde te dien tijde een groot geleerde, rabbi Gershon Kitower. Diens vader, rabbi Efraim, voerde een rechtsgeding met een lidmaat der kleine gemeente, waarvan de Baal-Shem de kinderen onderwees. Hij zocht zijn tegenstander op en deed hem het voorstel samen naar Brody te reizen en het oordeel van het geestelijk gerechtshof in te roepen. Deze echter vertelde hem van de wijsheid en rechtvaardigheid van de jonge onderwijzer, tot hij er mee instemde de zaak daaraan voor te leggen. Toen hij diens kamer betrad en hem aanzag, schrok hij; want van het voorhoofd van Israël straalde hem een teken tegemoet dat als twee druppels water geleek op het onvergetelijke teken, dat hij gedurende een enkel ogenblik gezien had op het smalle voorhoofd van zijn eigen dochttertje, toen de vroedvrouw haar aan hem liet zien direct na de geboorte. Met een zware tong bracht hij zijn zaak naar voren; maar toen hij de terneergeslagen ogen weer opsloeg, was het teken verdwenen. Israël luisterde toe, stelde enkele vragen, luisterde weer en deed dan uitspraak; en weldra werden de harten van beide mannen die deze uitspraak vernamen, van vrede vervuld, want het was hun te moede alsof het lichtend recht zelf uit de mistbank van hun verschillende meningen naar voren kwam. Hierna kwam rabbi Efraim bij de Baal-Shem en vroeg hem zijn dochter tot vrouw te nemen. Israël stemde daarin toe, maar stond op een tweevoudige voorwaarde: dat de overeenkomst voorshands geheim zou blijven en dat in de oorkonde die zou worden opgesteld, niet, zoals gebruikelijk, zijn geleerdheid zou worden genoemd, maar zijn persoon daarin met geen andere aanduiding dan de naam Israël ben Eliëzer zou worden vermeld; 'want' zo voegde hij er bij, 'gij wilt mij en niet mijn kennis tot echtgenoot voor uw dochter.' Het geschiedde naar Zijn wens. Toen rabbi Efraim van zijn reis thuiskwam, werd hij plotseling ziek en stierf na enkele uren. Zijn zoon rabbi Gershon Kitower, kwam om hem te begraven. Onder de papieren van zijn vader vond hij ook de huwelijksoorkonde en las dat zijn zuster beloofd was aan een man zonder geleerde titel en zonder roemrijk geslacht; zelfs de vaderstad van de vreemdeling werd niet genoemd. Terstond deelde hij zijn zuster in heftige woorden deze ongehoorde regeling mee; zij echter antwoordde slechts, dat als dit vaders wil geweest was, niets anders op de wereld het rechte voor haar zou kunnen wezen. Israël wachtte intussen tot het jaar van zijn aanstelling als onderwijzer voorbij was; de vaders wilden hem niet laten gaan, maar hij liet zich niet tegenhouden. Hij legde zijn geestelijk gewaad af en kleepte zich in een korte schaapspels met brede leren gordel, zoals boerenmensen dragen en nam ook hun manier van spreken en zich bewegen aan. Zo kwam hij naar Brody en in het huis van rabbi Gershon. Daar bleef hij op de drempel staan, juist binnen de deur. De geleerde die juist bezig was de

verschillende uitleggingen van een moeilijke plaats in de talmoed te vergelijken, liet de nooddruftig uitziende man een geldstuk overreiken; maar die zei dat hij hem iets had mee te delen. Ze gingen samen het aangrenzend vertrek binnen en Israël liet de rabbi weten dat hij gekomen was om zijn vrouw te halen. Ontsteld riep rabbi Gershon zijn zuster naderbij om de man te bezien, waarop de keus van hun vader gevallen was. Zij zei niets anders dan 'Als hij het zo bepaald heeft, is het door God bepaald', en liet de voorbereidselen voor de bruiloft treffen. Eer ze naar het baldakijn gingen, had de Baal-Shem een gesprek met zijn vrouwen onthulde haar zijn geheim. Maar hij liet haar beloven het onschendbaar te bewaren, wat haar ook overkomen mocht; hij verzweeg haar niet, dat grote ellende en allerlei benardheid haar wachtten. Zij zei alleen maar dat het zo goed was. Na de bruiloft poogde rabbi Gershon dag na dag zijn onwetende zwager de Thora te leren; maar het was onmogelijk hem ook maar een woord van de leer bij te brengen. Tenslotte sprak hij tot zijn zuster: 'Ik schaam mij voor je man. Als je van hem wilt scheiden, dan is dat goed; wil je dat niet, dan zal ik paarden en een wagen voor je kopen en kun je met hem reizen waarheen je maar wilt'. Met het laatste stemde zij in. Zo reisden zij dan van daar tot ze in een stadje in de Karpaten kwamen, waar de vrouw zich vestigde. Israël ging de nabijgelegen bergen in, bouwde zich een hut en groef leem. Twee of driemaal elke week kwam zij bij hem, hielp het leem op de wagen laden, bracht het naar de stad en verkocht het voor een klein beetje geld. Als Israël honger gevoelde, deed hij meel en water in een klein kuiltje, kneedde het deeg en bakte het in de zon.

De behulpzame berg.

Er wordt verhaald: 'Een zachte helling was het, waarop Israël ben Eliëzer woonde, maar dezelfde berg had ook steile toppen. In zijn uren van inkeer placht hij tot die steile hellingen op te klimmen en daar te verpozen. Eens was hij zo diep in geestvervoering, dat hij niet bemerkte reeds aan de steile afgrond te staan en kalm zijn voet hief om verder te gaan. Toen sprong de berg ernaast naderbij en drukte zich dicht tegen de andere aan en de Baal-Shem ging verder.'

Bij de rovers.

Er wordt verteld: 'Een kleine roversbende die in de oostelijke Karpaten huisde en getuige was geweest van de wonderlijke gebeurtenissen rond de Baal-Shem, kwam bij hem en bood hem aan hem langs een zeer bijzondere weg door onderaardse holen en spelonken naar het land Israël te leiden; want het was hun, we weten niet hoe, bekend geworden dat hij daarheen wilde. De Baal-Shem was bereid met hen mee te gaan. Onderweg kwamen ze door een kloof die geheel met modder gevuld was, slechts aan de rand was een smal pad, daar gingen ze langs, voetje voor voetje, zich vasthoudend aan pinnen, die ze in de grond hadden gerammeid. De rovers gingen voorop. Toen de Baal-Shem hen echter wilde volgen, werd zijn oog getrokken door de vurige kring van het vlamvend zwaard, dat hem de volgende stap belette, en keerde hij om.

Belemmering van zegen.

De Baal-Shem vroeg eens aan zijn leerling, rabbi Meïr Margalioth: 'Meïr, mijn vriend, herinner je je nog de sabbat, toen je begon met het leren van de Pentateuch, de grote kamer van je vaderlijk huis was vol gasten, je was boven op een tafel gezet en droeg voor wat je had geleerd?' Rabbi Meïr sprak: 'Zeker herinner ik me dat. Plotseling kwam mijn moeder binnen en rukte me midden in mijn woorden van de tafel. Mijn vader werd wrevelig, maar zij wees op een man in een korte boerenpels, die aan de deur stond en mij aankeek; toen begrepen allen dat ze bang was voor het boze oog. Terwijl ze nog naar de deur wees, was de man verdwenen', 'Dat was ik', zei de Baal-Shem: 'Op zulke momenten kan een blik een ziel vol licht gieten. Maar de vrees van de mensen bouwt muren voor het licht.'

De eersten.

Toen rabbi Israël ben Eliëzer in het dorp Kosjilowitz het ambt van rabbinaal slachter vervulde, openbaarde hij zichzelf nog niet, en niemand kon hem van een gewone slager onderscheiden. De Rav van het naburige stadje Jaslowitz, rabbi Zwi Hirsj Margalioth had twee zonen, Jitschak Dow Baer en Meïr. De eerste was toen zeventien, de tweede elf jaar oud. Plotseling kwam over elk van beiden een brandend verlangen de slachter in Kosjilowitz op te zoeken. Zij wisten niet wat voor betekenis dit verlangen had en ook toen zij het aan elkaar hadden medegedeeld, begrepen zij het nog niet, en zij gevoelden allebei dat zij noch met hun vader noch met iemand anders daarover konden praten. Op een dag verlieten zij heimelijk het huis en kwamen bij de Baal-Shem. Thuis werden ze ongerust; men zocht in de gehele omgeving, men ging ook in Kosjilowitz van huis tot huis, tot men ze vond en thuisbracht. In zijn blijdschap liet de vader dagenlang na hen te ondervragen. Tenslotte vroeg hij hen kalm wat ze dan zo geweldig gevonden hadden aan de slager in Kosjilowitz. 'Dat is niet te beschrijven', antwoordden zij, 'maar u kunt ons gerust geloven, dat hij wijzer is dan de hele wereld en vromer dan de hele wereld.' Later, toen de Baal-Shem bekend werd, sloten zij zich bij hem aan en reisden elk jaar naar hem toe.

Saul en Iwan.

Er wordt verhaald: 'Toen rabbi Meïr Margalioth, de schrijver van het boek 'Verlichter der paden', eens met zijn zevenjarige zoon de Baal-Shem bezocht, zeide deze hem dat hij de jongen wel een tijdje aan hem kon overlaten. De kleine Saul bleef in het huis. Spoedig daarna nam de Baal-Shem hem met zijn leerlingen mee op een rij tochtje. Hij liet het rijtuig voor een dorpsherberg stil houden en ging met zijn leerlingen en de jongen naar binnen. Binnen werd viool gespeeld en boeren dansten met boerinnen. 'Jullie vioolspeler deugt niet', zei de Baal-Shem tot de boeren, 'laat mijn jongen jullie een dansliedje voorzingen, dan zullen jullie nog heel anders kunnen dansen'. Dat vonden de boeren goed; de jongen werd op een tafel gezet en zong met zijn zilveren stem een chassidisch danslied zonder woorden, dat de dorpsmensen in de voeten voer. In een wilde vreugde dansten ze rond de tafel. Toen sprong uit hun midden een jonge kerel naar voren en vroeg aan de jongen: 'Hoe heet je?' 'Saul', zei hij. 'Zing verder', riep de boer. De jongen zette een nieuw liedje in; de boer ging tegenover hem staan en danste op de maat van het versje een meer dan wilde huppeldans, tevens echter herhaalde hij keer op keer in vervoering: 'Jij Saul en ik Iwan, jij Saul en ik Iwan!' Na de dans lieten de boeren sterke drank aanrukken voor de Baal-Shem en zijn mensen en dronk men met elkaar. Ongeveer dertig jaar later was rabbi Saul, die een welvarend koopman, maar ook een Talmoedgeleerde van betekenis geworden was, op zakenreis door het land. Daar overvielen hem rovers, namen hem zijn geld af en wilden hem doodslaan. Toen hij hen om ontferming smeekte, brachten zij hem voor hun hoofdman. Die zag hem lang en doordringend aan, en vroeg eindelijk: 'Hoe heet je?' 'Saul', antwoordde hij. 'Jij Saul en ik Iwan', zei de roverhoofdman. Hij beval zijn mensen rabbi Saul zijn geld terug te geven en hem thuis te brengen.

De boer aan de beek.

Er wordt verteld: 'Toen rabbi Israël ben Eliëzer in het dorp Kosjilowitz woonde, placht hij zijn bad in de beek te nemen. Toen die met ijs bedekt was, hakte hij een plaats open en baadde daarin. Een boer die zijn hut dicht bij de beek had, zag eens hoe hij zijn voet, die in het ijs was blijven steken, met geweld eruit trok, tot hij geheel ontvelde en het bloed opspatte. Sindsdien lette hij op de seizoenen en legde steeds stro neer, zodat de Baal-Shem daarop stappen kon. Die vroeg hem eens: 'Wat zou je liever willen, rijk worden, oud worden of burgemeester?' 'Meneer rabbi', zei de boer, 'alles is goed'. De Baal-Shem liet hem aan de beek een badhuis bouwen. Spoedig werd bekend dat de zieke vrouw van de boer in de beek gebaad had en genezen was; de roep van het geneeskrachtige water verbreidde zich steeds meer en meer, tot de heren dokters

ervan hoorden en bij de regering gedaan kregen dat het badhuis gesloten werd. Ondertussen was echter de boer aan de beek al welvarend geworden en had men hem tot schout gekozen. Dagelijks baadde hij in de beek en werd heel oud.'

Vasten.

Toen rabbi Elimelech van Lizensk eens zei, dat vasten nu geen manier meer was om God te dienen, vroeg men hem: 'Heeft dan de Baal-Shem tov niet vaak gevast?' 'De heilige Baal-Shem tov' antwoordde hij, 'placht in zijn jonge jaren, wanneer hij aan het einde van de sabbat voor de hele week naar de plaats van zijn afzondering ging, zes hele broden en een kruik water mee te nemen. Op een vrijdag, toen hij zijn zak van de grond wilde tillen om naar huis te gaan, merkte hij, dat die zwaar was, opende hem en vond de broden er alle nog in. Toen verwonderde hij zich. Op deze wijze is vasten toegestaan.'

De klop op het raam.

Eens in zijn jonge jaren had de Baal-Shem op een vrijdag nog niets in huis om klaar te maken voor de sabbat, geen kruimel en geen duit. Toen klopte hij 's morgens vroeg zachtens aan het venster van een welvarend man, sprak: 'Er is hier iemand die niets heeft voor de sabbat', en liep direct weer door. De man die de Baal-Shem niet kende, rende hem na en vroeg: 'Als gij hulp nodig hebt, waarom rent ge dan weg?' 'Wij weten uit de Gemara*' antwoordde de Baal-Shem lachend, 'dat ieder mens op de wereld komt met zijn levensonderhoud. Nu moet men zich weliswaar, hoe meer men de last van zijn zonden bespeurt, te meer inspannen om het levensonderhoud dat voor iemand aanwezig is, ook werkelijk te verkrijgen. Deze morgen heb ik echter nog maar een heel lichte last op mijn schouders gevoeld. Toch was er altijd nog wel zo veel over, dat nog een klein beetje moeite moest worden gedaan. En dat is nu precies wat ik net deed'.

* Gemara: de afsluiting (van de leer) heet het latere en verreweg grootste deel van de Talmoed, dat het eerdere de Mishnah (herhaling) verduidelijkt en verklaart. Er is een Gemara van de Babylonische en een van de Palestijnse (Jeruzalemse) talmoed.

De roepstem.

Toen de Baal-Shem van de hemel de boodschap ontving, dat hij de leider Israëls zou zijn, ging hij naar zijn vrouwen sprak tot haar: 'Weet, dat over mij beschikt is dat ik de leider Israëls moet zijn.' Zij zei tegen hem: 'Wat moeten wij doen?' Hij zei: 'We moeten vasten'. Ze vastten drie nachten en dagen zonder onderbreking, en een dag en een nacht lagen ze op de grond met uitgestrekte handen en voeten. De derde dag tegen de avond hoorde de Baal-Shem een stem van boven: 'Mijn zoon, ga en leid het volk!' Hij stond op en zei: 'Als het de wil van God is, dat ik leider ben, dan moet ik het op mij nemen'.

De Baal-Shem openbaart zich.

Er wordt verteld: 'Nadat Israël ben Eliëzer achtereenvolgens de betrekkingen van schoolhelper, bediende van het leerhuis, onderwijzer, ritueel slachter en voor een tijdje die van koetsier bij zijn zwager had vervuld, pachtte die voor hem in een dorp aan de rivier de Prut een stuk land met een herberg, waarin ook overnacht kon worden. Niet ver daar vandaan over de voorde was in de berg een hol gehakt. Daar verbleef de Baal-Shem door de week, in zijn meditaties verzonken. Wanneer van tijd tot tijd een reiziger in de herberg kwam, ging zijn vrouw naar de deur en riep naar de overkant en altijd weer hoorde Israël dat roepen en verscheen onverwijld om de gast te bedienen. Op de sabbat echter bleef hij thuis en droeg de sabbatsrok. Op een dag, 't was een dinsdag, reisde een leerling van rabbi Gershon, de zwager van de Baal-Shem, naar de stad Brody naar zijn leermeester. Zijn weg voerde hem door het dorp aan de Prut, hij stapte uit en ging de

herberg binnen. Dadelijk liet de vrouw haar roep horen en de Baal-Shem kwam en bediende de gast aan tafel. Later zei die: 'Israël, span mijn paarden weer in, ik moet verder'. De Baal-Shem spande de paarden in, kwam dat melden en voegde er aan toe: 'Maar wat zou u ervan zeggen om de sabbat hier te blijven?' Rond de lippen van de gast speelde een glimlach om die dwaze praat. Nauwelijks echter had hij een halve mijl gereden of er brak een wiel van de wagen; dat kon niet dadelijk gerepareerd worden en hij moest dus omkeren en de nacht in de herberg doorbrengen. De volgende dag, de dag daarna en ook op de vrijdagmorgen deden zich almaar nieuwe belemmeringen voor en tenslotte bleef er geen andere mogelijkheid dan de sabbat over te blijven. Gramstorig liep hij vrijdagmorgens rond. Toen zag hij, dat de vrouw twaalf sabbatsbroden bakte. Verbaasd vroeg hij waarvoor ze die nodig had. 'Wel' zei ze, 'mijn man is wel een ongeletterd mens, maar toch is hij rechtschapen en zoals ik het bij mijn broer gezien heb, zo doe ik het ook bij' mijn man'. 'Hebben jullie soms ook een bad?' vroeg hij verder. 'Zeker', antwoordde ze 'hebben we hier een bad voor de onderdompeling'. 'Waarvoor hebben jullie', ging hij verder, 'nu een ritueel bad nodig?' 'Wel' zei zij, 'mijn man is een ongeletterd mens, maar toch is hij rechtschapen en zo neemt hij dan ook iedere dag het rituele bad.' 's Middags, op de tijd van het gebed, vroeg hij aan de vrouw, waar haar man was. 'In het veld, bij de schapen en runderen' zei ze. Zo moest de gast het middagen avondgebed en de verwelkoming van de sabbat alleen uitspreken en nog altijd kwam de waard niet thuis. Hij bad n.l. in zijn hol. Toen hij tenslotte het huis binnen kwam, nam hij weer de manier van spreken en doen van een boer aan en begroette zo zijn gast. 'Kijk', zei hij, 'nu is het er dan toch van gekomen, dat u de sabbat hier overblijft'. Hij ging tegen de muur staan als om te bidden, maar dan vroeg hij, om zichzelf niet bloot te geven door zijn niet te ontveinzen vurigheid, aan de gast om de zegen over de wijn uit te spreken. Ze gingen zitten en aten met elkaar. Daarna vroeg de Baal-Shem de gast een leerrede voor te dragen. Om het opnemingsvermogen van zijn gastheer niet al te veel te belasten, vertelde de leerling van rabbi Gershon zonder omhaal, waarover de schriftlezing van die week ging, nl. over de knechtschap der kinderen Israëls in Egypte. In die nacht, de laatste voor de dag waarop het zesendertigste levensjaar van de Baal-Shem zou worden afgesloten, kreeg hij van de hemel de boodschap dat de tijd van zich verbergen om was. Midden in de nacht ontwaakte de gast op zijn bed in de gelagkamer en zag een groot vuur branden in de haard. Hij liep er hard heen; want hij meende dat de houtblokken vuur gevat hadden; Toen zag hij dat wat hij voor vuur had gehouden een groot licht was. Een groot wit licht ging van de haard uit en vulde het huis. De man deinsde terug en viel in zwijm. Nadat de Baal-Shem hem daaruit had bijgebracht, zei hij tegen hem: 'Iemand kan beter niet kijken naar wat hem niet beschoren is.' 's Morgens ging de Baal-Shem in zijn witte sabbatsrok zijn hol in, kwam met opgeheven hoofd en een stralend gezicht weer thuis, ging rond door het huis en zong het mystieke lied: 'alles klaar maken wil ik voor de maaltijd'. Dan sprak hij de 'grote wijding', zoals hij dat altijd deed, met een wondersterke overgave. Bij de maaltijd vroeg hij weer aan zijn gast om een leerrede uit te spreken; die was echter zo in de war, dat hij alleen maar een beknopte schriftuitleg naar voren brengen kon. 'Daarvan heb ik een andere uitleg gehoord', zei de Baal-Shem. Ze baden samen het middagebed en toen sprak de Baal-Shem en openbaarde geheimen van de leer die nog nooit eerder waren gehoord. Daarna baden ze het avondgebed gemeenschappelijk en spraken de tekst van de scheiding tussen sabbat en werkweek. Toen rabbi Gershon's leerling in Brody kwam, ging hij, nog voor hij zijn leermeester opzocht, naar de gemeenschap der 'grote Chassidiem, in deze stad, berichtte wat hem overkomen was en voegde daaraan toe: 'Een groot licht verwijlt in uw nabijheid. Het zou gepast zijn, dat ge er heen ging om het in de stad te brengen'. Zij gingen er heen en ontmoetten de Baal-Shem voor het dorp aan de bosrand. Ze maakten van takken een draagstoel en zetten hem daarop en hij sprak woorden van onderwijzing tot hen'.

Zelf.

De Baal-Shem sprak: 'Wij zeggen: God van Abraham, God van Izaak en God van Jacob' en we zeggen niet: 'God van Abraham, Izaak en Jacob', want Izaak en Jacob steunden niet op onderzoek en dienst van Abraham, maar zij zochten zelf naar de eenheid van de Schepper en zijn dienst'.

De Thora is volmaakt.

Bij het psalmvers: 'De leer des Heren is volmaakt', sprak de Baal-Shem: 'Ze is nog geheel volmaakt. Niemand heeft er nog aan kunnen komen, nog aan geen jota-haakje. Tot op dit uur is ze nog geheel volmaakt'.

De gedaante.

De Chassidiem vertellen: 'rabbi Dow Baer van Mezritz bad eens, dat men hem van de hemel een mens tonen mocht aan wie alle leden en vezels heilig waren. Toen toonde men hem de gedaante van de Baal- Shem-tov uit louter vuur. Er was geen stof meer aan, ze was alleen maar vlam.'

Het sidderen.

1.

Eens bad op de eerste dag van de nieuwe maan de Baal-Shem het morgengebed mee op zijn eigen plaats; want eerst van de lofliederen af placht hij voor de lessenaar te gaan staan. Toen begon hij te sidderen en hem overviel een grote siddering. Wel kende men iets dergelijks van hem bij het bidden; maar dat was altijd slechts een soort licht schokken van zijn lichaam; nu echter brak het meer dan geweldig uit. Toen de lezer de gebeden geëindigd had en de Baal-Shem op zijn plaats zou gaan staan, zag men hem blijven staan en meer dan geweldig beven. Een leerling naderde hem en keek hem in het gezicht: het brandde als een fakkel, zijn ogen stonden wijd open en star als bij een stervende. De leerling ging met een medeleerling naar hem toe; ze pakten hem bij de handen en leidden hem naar de lessenaar. Daar stond hij bevend voor en bevend sprak hij de lofliederen en nadat hij het heiligingsgebed had uitgesproken, bleef hij staan en beefde nog een poos en men moest met de schriftlezing wachten tot het van hem geweken was.

2.

De maggid van Mezritz vertelde: 'Eens op een feestdag bad de Baal-Shem voor de lessenaar met grote hartstocht en luide stem. Door mijn ziekte kon ik het niet verdragen en moest naar buiten naar de kleine zaal om daar alleen te bidden. Voor de liturgie van het feest kwam de Baal-Shem de kleine zaal in om zijn kiel aan te trekken. Toen ik hem aankeek, merkte ik dat hij niet in deze wereld was. Toen hij nu zijn kiel aantrok, kwam er een vouw op zijn schouders. Ik pakte de kiel beet om die glad te strijken. Nauwelijks had ik die echter aangeraakt, of ik begon te beven. De Baal-Shem was alweer de grote zaal in gegaan, toen ik daar nog stond en God bad het sidderen van mij af te nemen.

3. Rabbi Jakob Jozef van Polnoe vertelde: 'Eens stond er een grote waterbak in het vertrek, waarin de Baal-Shem bad. Ik zag het water in de bak sidderen en golven tot hij klaar was.' Een andere leerling verhaalde: 'Eens bad de Baal-Shem op een reis aan de oostmuur van een huis aan welks westmuur open vaten koren stonden. Toen zag ik dat het graan in de vaten trilde.'

Toen de sabbat naderde.

De leerlingen van een Tzaddiek, die een leerling van de Baal-Shem geweest was, zaten op een middag voor de aanvang van de sabbat bij elkaar en vertelden elkander wonderen van de Baal-Shem. De Tzaddiek die in zijn kamer daarnaast zat, hoorde hen. Hij opende de deur en sprak: 'Wat moeten jullie elkaar wonderverhalen vertellen. Vertelt elkaar van zijn godsvrucht! De dag

voor elke sabbat begon zijn hart zo geweldig te kloppen, dat wij die bij hem waren het allemaal hoorden.'

De gedenkkwasten.

Een Tzaddiek vertelde: 'De gedenkkwasten aan de gebedsmantel* van de heilige Baal-Shem tov hadden een eigen leven en ziel. Ze konden bewegen zonder dat zijn lichaam zich bewoog. Want door de heiligheid van zijn handelen had de Baal-Shem tov er leven en ziel in getrokken'.

* Aan de gebedsmantel (tallieth), een rechthoekige omslagdoek, waarin de bidders zich hullen, zijn de zgn. gedenkkwasten (zizith) gehecht (Numeri 15:38).

Tot het lichaam.

De Baal-Shem sprak tot zijn lichaam: 'Ik verwonder me erover, lichaam, dat je nog niet in stukjes uit elkaar bent gevallen uit vrees voor je Schepper'..

Voor U.

De Baal-Shem zei eens midden in zijn gebed de woorden van het Hooglied: 'Het nieuwe en het oude, mijn vriend, heb ik voor u bewaard', en voegde er aan toe: 'Wat in mij is, alles, het nieuwe en het oude, voor u alleen'. Iemand zei: 'Maar de rabbi spreekt toch ook zijn leerredenen tot ons'. Hij antwoordde: 'zoals een vat dat overloopt'.

Wat de mond wil.

De Baal-Shem sprak: 'Als ik mijn geest aan God verbind, laat ik mijn mond zeggen, wat Hij wil, want alle woorden zijn daar aan hun hemelse wortel verbonden.'

Hoe Ahia hem onderwees.

De Rav van Polnoe verhaalde: 'Eerst kon de Baal-Shem helemaal niet met de mensen praten, zo hing hij aan God en was aan Hem gehecht en hij sprak zachtjes voor zichzelf. Dan kwam zijn hemelse leermeester, Ahia de profeet,* bij hem en leerde hem welke verzen uit de psalmen hij dagelijks moest spreken om te bereiken, dat hij met de mensen kon praten zonder dat zijn verbondenheid met God werd verstoord'.

* vergelijk 1 Koningen 11:14.

Over de rituele baden.

De Baal-Shem sprak: 'Alles heb ik aan de rituele baden te danken. Baden is beter dan zelfkastijding. De zelfkastijding verzwakt uw krachten, die ge nodig hebt voor meditatie en onderwijs, het bad vermeerdert ze.'

Tegen de zelfkastijding.

Rabbi Baruch, de kleinzoon van de Baal-Shem, vertelde: 'Men vroeg eens aan mijn grootvader de Baal-Shem tov: 'Wat is het wezen van het dienen? Wij weten immers dat in vroeger dagen. 'mannen van de daad' leefden, die vastten van de ene sabbat tot de volgende. Maar gij hebt dit opgeheven, daar gij gezegd hebt, dat wie zich zelf kastijdt rekenschap zal hebben af te leggen als een zondaar, omdat hij zijn ziel heeft gepijnigd. Vertel ons dan wat is het wezen van het dienen?' De Baal-Shem tov antwoordde: 'Ik ben op deze wereld gekomen om een andere weg te tonen, namelijk opdat de mens zich deze drie dingen moge verwerven: liefde tot God, liefde tot Israël, en liefde tot de leer, en men hoeft zichzelf niet te kastijden!'

Het achtergebleven geld.

Nooit bleef in het huis van de Baal-Shem geld de nacht over. Als hij van een reis terugkwam,

vereffende hij de opgelopen schulden en de rest verdeelde hij onder de behoeftigen. Eens bracht hij van een reis veel geld mede, betaalde de schulden en hield uitdeling. Ondertussen had echter zijn vrouw een beetje ervan genomen om enkele dagen niet op de pof te hoeven kopen. 's Avonds bemerkte de Baal-Shem bij het bidden een remming. Hij kwam naar huis en vroeg: 'Wie heeft van het geld genomen?' Zijn vrouw bekende dat zij het was. Hij nam haar het geld weer af en liet het nog dezelfde avond uitdelen.

Kennis.

De Baal-Shem zei: 'Als ik een hoge graad van kennis bereikt heb, weet ik dat geen letter van de leer in mij is en dat ik geen stap in de dienst van God heb gedaan.' Dit woord van de Baal-Shem berichtte rabbi Mosje van Kobrin aan een andere Tzaddiek. Die vroeg hem: 'Er staat toch in de Midrasj*: 'kennis hebt gij verworven, wat ontbreekt u dan nog?' De rabbi van Kobrin antwoordde: 'Zo is het naar waarheid. Als je kennis verworven hebt, weet je eerst wat je ontbreekt'.

* Een aan de homiletische schriftuitleg gewijde literatuurverzameling, vol legenden, parabellen, gelijkenissen en wijsheid-spreuken, uit de talmoedische en na-talmoedische tijd. Het aangehaalde staat in Wajiekra rabbah I.

Zonder toekomstige wereld.

Eens was de geest van de Baal-Shem zo terneergeslagen, dat het hem ' toescheen dat hij geen deel aan de toekomstige wereld hebben kon. Toen zei hij tot zichzelf: 'Als ik God liefheb, wat heb ik dan een toekomstige wereld nodig?'

De dans van de Chassidim.

Op het feest van de Vreugde der Wet maakten de leerlingen plezier in het huis van de Baal-Shem. Ze dansten en dronken en lieten al maar nieuwe wijn uit de kelder halen. Na verscheidene uren kwam de vrouw van de Baal-Shem zijn kamer binnen en zei: 'Als ze niet ophouden met drinken, zal er weldra geen wijn meer over zijn voor de sabbatswijding.' Hij antwoordde lachend: 'Je hebt gelijk. Ga er heen en laat ze ophouden.' Toen zij de deur van de grote kamer opende, zag ze de jongelieden in een kring dansen en rond de dansende kring slingerde zich laaiend een blauwe ring van vuur. Toen nam ze zelf een kruik in de rechterhand en een in de linker en vloog de kelder in, terwijl ze het meisje opzij schoof, om weldra met de gevulde kannen terug te keren.

De meester danst mee.

Op een avond van het feest van de Vreugde der Wet danste de Baal-Shem zelf met zijn gemeente. Hij nam een wetsrol in de hand en danste daarmee. Dan gaf hij de rol af en danste zonder haar. Op dit ogenblik zei een van de leerlingen, die met de bewegingen van de Baal-Shem bijzonder vertrouwd was, tot zijn kameraden: 'Nu heeft onze meester de lichamelijke leer uit de hand gelegd en de geestelijke leer tot zich genomen.'

De dove.

De kleinzoon van de Baal-Shem, rabbi Mosje Chaim, verhaalt: 'Ik hoorde van mijn grootvader: Een vioolspeler speelde eens met zulk een lieflijkheid dat allen die hem hoorden, begonnen te dansen en wie maar binnen gehoorsafstand van de viool kwam, geraakte mee in de rondedans. Toen kwam een dove die niets van muziek wist, die kant uit. Hem scheen wat hij zag het gedoe van krankzinnigen: zinloos en smakeloos.'

De kracht der gemeenschap.

Er wordt verteld: 'Eens bleef op de avond na de Grote Verzoendag de maan door de wolken

bedekt, en de Baal-Shem kon niet uitgaan om de zegening van de maan uit te spreken. Dit drukte hem zeer ter neer; want eens te meer voelde hij ook thans dat een niet af te wegen lotsbestemming aan het werk van zijn lippen hing. Vergeefs richtte hij zijn diepe kracht op het licht van de planeet om haar te helpen de zware omhulsels af te werpen; van ieder die hij naar buiten zond, hoorde hij steeds dat de wolken zich nog verdicht hadden. Tenslotte liet hij de hoop varen. Ondertussen hadden de Chassidim, die geen weet hadden van de bekommerdheid van de Baal-Shem, zich verzameld in het woonhuis en waren met dansen begonnen: want zo plachten zij op deze avond met feestelijke vreugde de door de hogepriesterlijke dienst van de Tzaddiek voltrokken verzoening van het jaar te vieren. Toen het heilige vermaak aangroeide, drongen ze dansend de kamer van de Baal-Shem binnen. Al gauw werd het enthousiasme hun te machtig, ze pakten de somber ter neer zittende bij de handen en trokken hem in de kring. Op dit ogenblik weerschalde een roep van buiten. Plotseling was de nacht helder geworden; met nooit eerder aanschouwde glans trok de maan langs een smetteloze hemel'.

Het vogelnest.

Eens stond in het gebedshuis de Baal-Shem heel lang in gebed. De zijnen hadden allen reeds lang het bidden beëindigd, maar hij hield nog vol zonder op hen te letten. Ze wachtten een hele poos op hem en gingen dan naar huis. Toen ze uren later hun bezigheden van allerlei aard hadden afgehandeld en weer in het bedehuis kwamen, stond hij nog in gebed. Toen zei hij tegen hen: 'Dat jullie weggegaan bent en mij alleen gelaten hebt, daarmee hebben jullie mij een erge scheiding aangedaan. Ik wil het jullie in een gelijkenis zeggen. Je kent de trekvogels die in de herfst naar de warme landen vliegen. Welnu, de bewoners van zo'n land zagen eens in de menigte van gasten in de lucht een heerlijke vogel, van een schoonheid als nog nooit een mensenoog verschenen was. De vogel liet zich in de kruin van de hoogste boom neer en nestelde daarin. Toen de koning van het land dit vernam, beval hij de vogel met nest en al naar beneden te halen en droeg een aantal mannen op zich als een ladder tegen de boom op te stellen, zodat er telkens weer een op de schouders van een ander ging staan tot de bovenste hoog genoeg kon grijpen om het nest te pakken. Het duurde lang om die levende ladder te vormen. De ondersten verloren hun geduld, schudden zich los en zo stortte alles in elkaar.

Het gesprek.

Iedere avond na het gebed ging de Baal-Shem naar zijn kamer, twee kaarsen werden voor hem neergezet en het mysterieuze Boek der Schepping* met andere boeken op de tafel gelegd. Dan werden allen die zijn raad nodig hadden tegelijk binnengelaten en hij sprak met hen tot het elfde uur. Toen op een avond de mensen weggingen zei een van hen tot zijn makker dat de woorden die de Baal-Shem tot hen gericht had hem echt goed gedaan hadden. De ander verweet hem dergelijke kletspraat: ze waren toch samen de kamer binnengekomen en al die tijd had de meester tot niemand anders gesproken dan tot hem. Een derde, die dit hoorde mengde zich glimlachend in het gesprek: hoe vreemd dat ze zich beiden vergisten, de rabbi had immers de hele avond een vertrouwelijk gesprek met hem gevoerd. Hetzelfde kwam van een vierde en vijfde en tenslotte deden allen door elkaar verslag van hun wedervaren. Maar reeds een ogenblik later verstomde de groep.

* Een waarschijnlijk tussen de 4e en 6e eeuw ontstaan mystiek geschrift, (Sefer Jetzira) dat over de getallen als kosmogonische beginselen gaat.

Geloof.

Rabbi David Leikes, de leerling van de Baal-Shem vroeg eens aan enige Chassiedim van zijn schoonzoon rabbi Motel van Tzernobil, die hem uit de stad Tzernobil een eind weegs tegemoet gegaan waren: 'Wie zijn jullie?' Zij zeiden: 'Wij zijn Chassiedim van rabbi Motel van Tzernobil.'

Hij vroeg echter verder: 'Hebben jullie volledig geloof in jullie leraar?' Toen zwegen zij; want wie kan zo maar zeggen dat hij een volledig geloof heeft? 'Dan wil ik jullie eens vertellen, ging hij verder, 'wat geloof is. Op een sabbat duurde het derde maal* zoals zo dikwijls gebeurt, tot in de nacht. Dan spraken wij de tafelzegen en bleven staan en spraken het avondgebed en maakten de 'scheiding' en gingen meteen weer zitten voor het 'koninklijk geleide'.** Nu waren wij allemaal arme mensen en konden geen stuiver ons eigendom noemen, vooral niet op de sabbat. Toch stak ik, toen na het afscheidsmaal de heilige Baal-Shem tov tegen mij zei: 'David, geef een meet, *** mijn hand in mijn zak, hoewel ik heel goed wist dat ik niets had en . . . haalde er een gulden uit. Die gaf ik als meet'.

* Het na het middagebed genuttigd hoofdmaal van de sabbat, waarbij de tafelgemeente zingt en de Tzaddiek een leerrede uitspreekt.

** Het na afloop van de sabbat genuttigd maal, dat Koningin sabbat als het ware ten afscheid begeleidt, ook wel 'Koning Davids maal' genoemd.

*** Mattannah, geschenk voor een Godsman, vgl. bijv. Kon. 13: 7 (vert.)

De Verteller.

Op vele manieren wordt verhaald, hoe de Baal-Shem Rabbi Ja'akov Jozef, de latere rabbi van Polnoe, als leerling won. Er zijn wonder verhalen onder, zelfs van opwekkingen uit de doden. Ik vertel hier uit enkele andere overleveringen die elkaar aanvullen.. ' Toen rabbi Ja'akov Jozef nog ra in Szarygrad en zeer afkerig van de chassidische weg was, kwam eens in zijn stad op een zomermorgen, I rond de tijd, dat men het vee naar de weide dreef, een man aan, die I niemand kende en ging met zijn wagen op het marktplein staan. De ! eerste die hij met een koe zag, riep hij aan en begon hem een verhaal te vertellen en dat beviel de luisteraar zo goed, dat hij zich niet los kon maken om verder te gaan. Een tweede ving in het voorbijgaan een paar woorden op, wilde verder en kon niet, bleef staan en luisterde. Al gauw stond er een hele schare om de verteller heen en die wies nog gestadig aan. Midden daartussen stond de bediende van het gebedshuis die onderweg was om het gebedshuis te openen; want om acht uur placht daar 's zomers de Rav te bidden en bijtijds van te voren, tegen zevenen, moest het worden geopend. Om acht uur kwam de Rav aan het gebedshuis en vond het dicht; en daar hij nogal precies en opgewonden van aard was, trok hij er toornig op uit om de bediende te zoeken. Maar reeds stond die voor hem; want de Baal-Shem, hij was de verteller, had hem een wenk gegeven weg te gaan, en hij was naar het gebedshuis gehold om dit open te doen. De Rav bulderde hem boos toe en vroeg, waarom hij zijn plicht verzuimd had en waarom de mannen ontbraken, die er anders rond deze tijd al waren. De bediende vertelde hoe hij, en zo was het met allen gesteld die op weg naar het bedehuis waren, onweerstaanbaar was aangetrokken door het machtige verhaal van de verteller. De boze Rav zag zich genoodzaakt het morgengebed alleen uit te spreken, maar dan gaf hij de bediende opdracht, zich naar de markt te begeven en de vreemde man te halen. 'Die zal ik laten afranselen!' riep hij. Ondertussen had de Baal-Shem zijn vertelling beëindigd en was de herberg ingegaan. Daar vond hem de bediende van het gebedshuis en deed zijn boodschap. De Baal-Shem kwam dadelijk, pijp in de mond, en trad zo voor de Rav. 'Wat haal je in je hoofd', riep die hem tegemoet, 'om de mensen van het bidden af te houden!' 'Rabbi', antwoordde de Baal-Shem bedaard, 'het baat niet op te stuiven. Laat mij liever een verhaal vertellen'. 'Wat haal je in je hoofd', wou de Rav tegen hem schreeuwen, maar daarbij zag hij hem voor het eerst goed aan. Hij keek meteen weer de andere kant uit; maar het woord was hem al in de keel blijven steken. Reeds was de Baal-Shem begonnen met te vertellen en de Rav moest luisteren net als allemaal. 'Ik ben eens met drie paarden over het land gereden', vertelde de Baal-Shem, 'een vos, een gevlekte en een schimmel. En geen van drieën kon hinniken. Toen kwam mij een boer tegemoet, die mij toeriep: 'Vier de teugels!' Dus vierde ik de teugels. En toen zijn alle drie begonnen te hinniken'. De Rav zweeg getroffen. 'Drie', herhaalde de Baal-Shem, 'vos, gevlekte, schimmel

hinniken niet, boer weet raad, teugels vieren, hinniken'. De Rav zweeg met gebogen hoofd. 'Boer geeft goed advies', zei de Baal-Shem, 'begrijpt ge?' 'Ik begrijp het, rabbi', antwoordde de Rav en brak in tranen uit. Hij weende en weende en merkte niet dat hij tot nog toe niet begrepen had wat het betekent dat een mens kan wenen. 'Men moet je verheffen', zei de Baal-Shem. De Rav keek naar hem op en zag hem niet meer. Rabbi Ja'akov Jozef placht iedere maand een week te vasten, van sabbat tot sabbat. Daar hij de maaltijden altijd op zijn kamer nuttigde, wist niemand daarvan, behalve zijn nicht die hem zijn eten bracht. De maand na zijn ontmoeting met de Baal-Shem vastte hij als altijd, want het kwam niet in hem op dat men zonder zelfkastijding tot de beloofde verheffing kan geraken. De Baal-Shem was weer op een van zijn reizen, toen hij bemerkte: als de Rav van Szarygrad zijn werk voortzet, zal hij zijn verstand kwijt raken. Hij liet de paarden zo opjagen, dat er een viel en een been brak. Toen hij de kamer van de Rav binnenkwam, vertelde hij: 'Omdat ik gauw hier naar toe wilde komen, is mijn schimmel komen te vallen. Zo kan het niet verder gaan. Laat je eten brengen.' De Rav liet zich eten brengen en at. 'Dat was een droevig werk', zei de Baal-Shem, 'maar de Shechina reageert niet op droefenis, maar op vreugde in het gebed.' De maand daarna zat de Rav in Mesbiz in de 'klaus' * van de Baal-Shem over een boek gebogen, toen een man binnenkwam en dadelijk een gesprek met hem begon. 'Waar komt u vandaan?' vroeg hij. 'Uit Szarygrad', antwoordde de Rav. 'En wat is je kostwinning?' vroeg de man verder. 'Ik ben de Rav van de stad', zei rabbi Ja'akov Jozef. 'En hoe komt u rond?' vroeg de ander verder, 'ruim of krap?' De Rav verdroeg het lege gepraat niet verder. 'U houdt me van mijn studie', zei hij op ongeduldige toon. 'Als u zo opstuift', antwoordde de ander, 'kortwiekt u God in zijn kostwinning'. 'Ik begrijp u niet', zei de Rav. 'Nu', antwoordde de man, 'ieder heeft zijn broodwinning op de plaats, die God hem heeft toebedacht. Maar wat is Gods eigen kostwinning? Er staat geschreven: 'En Gij, Heilige, zit op de lofliederen Israëls'. Dat is Gods kostwinning. Als nu twee Joden bij elkaar komen en de een de ander naar zijn broodwinning vraagt, dan antwoordt die: 'Geloofd zij God, zus en zo is mijn kostwinning', en zijn lof is Gods inkomen. Maar gij kortwiekt Gods inkomen, daar gij met geen mens wilt praten, alleen maar leren'. Getroffen wilde de Rav iets in het midden brengen, maar de man was verdwenen. Hij nam zijn boek weer op, maar het leren ging niet meer. Hij deed het boek dicht en ging de kamer van de Baal-Shem binnen. 'Nu, Rav van Szarygrad', zei die glimlachend: 'Elia heeft je er toch onder gekregen, niet waar?' Toen de Rav thuiskwam, nodigde hij naar chassidisch gebruik de gemeenten aren aan het derde sabbatsmaal. Verschillende kwamen, maar de meesten verdroot het, dat hij zich bij die chassidische goochelaar had aangesloten. Zij werden steeds vijandiger gezind, tot het hun tenslotte gelukte hem uit de stad te verdrijven, ja ze duldden niet dat hij nog een dag in zijn huis bleef, en daar het een vrijdag was, moest hij de sabbat in een nabijgelegen dorp doorbrengen. De Baal-Shem was met verscheidene van zijn ve trouwden onderweg en op die vrijdag in de buurt van het dorp. 'Laat ons', zei hij, met de Rav van Szarygrad sabbat houden en zijn hart verheugen.' En zo geschiedde. Spoedig daarna werd rabbi Ja'akov Jozef Rav van de stad Roszkow. Hij liet wijd en zijd bekend maken dat hij alle boeten terugbetaalde die hij ooit ontvangen had en dat waren er niet weinig geweest. Hij rustte niet voor hij al zijn geld had uitgedeeld. Sindsdien placht hij te zeggen: 'Zorg en droefenis zijn de wortels van alle kwade machten.'

* Vertrek waar een gesloten lokale groep, meest van chassidische richting, bidt en leest.

De zeventig talen.

Rabbi Loeb, zoon van Sara, de zwervende Tzaddiek, vertelde eens: 'Eens bleef ik de sabbat over bij de Baal-Shem tov. Tegen de avond voor de derde maaltijd zaten de grote leerlingen alom de tafel en wachtten op zijn komst. Daarbij hadden ze het over een spreuk uit de Talmoed, over welks betekenis zij hem een vraag wilden stellen. Het was de spreuk: 'Gabriël kwam en leerde Jozef zeventig talen.' Zij vonden dit onbegrijpelijk; want bestaat elke taal niet uit talloze

woorden? Hoe moet het dan het verstand van een mens mogelijk zijn ze alle in een enkele nacht te vatten, zoals wordt verhaald? De leerlingen kwamen overeen dat rabbi Gershon van Kitow, de zwager van de Baal-Shem, hem daarover ondervragen zou. Toen de meester kwam en zich aan het hoofd van de tafel zette, stelde rabbi Gershon de vraag. De Baal-Shem begon een leerrede; maar ze had schijnbaar met het onderwerp van de vraag niets gemeen en de leerlingen konden daaraan geen antwoord ontleen. Plotseling gebeurde er echter iets ongehoords en onbegrijpelijks. Midden onder de leerrede klopte rabbi Ja'akov Jozef van Polnoe op de tafel en riep er tussendoor: 'Turks!' En een ogenblik later: 'tartaars!', en weer een ogenblik later 'Grieks!' en zo taal voor taal. Geleidelijk begrepen zijn kameraden hem: hij had uit de leerrede van de meester, die ogenschijnlijk over heel andere dingen ging, oorsprong en wezen van elke taal apart leren kennen, en wie je de oorsprong en wezen van een taal heeft leren kennen, heeft je de taal geleerd.

De slag tegen Amalek.

Eens voelde rabbi Pinchas van Korez zich verward in zijn geloof in God en wist geen betere raad dan naar de Baal-Shem te reizen. Daar hoorde hij dat die net in zijn woonplaats was gekomen. Zeer verheugd liep hij vlug naar de herberg. Daar waren verscheiden Chassidiem om de meester vergaderd en die sprak een leerrede over het schriftvers, waarin van de uitgestrekte handen van Mozes in het uur van de strijd tegen Amalek wordt gezegd dat ze emuna waren, dat betekent vertrouwen, geloof. 'Het gebeurt nu en dan met iemand', zei de Baal-Shem, 'dat hij met zijn geloof in God verward raakt. Het middel om dat te verhelpen is: God te smeken dit geloof te versterken. Want het eigenlijke kwaad, dat Amalek Israël aandeed was dat zijn geslaagde overval hun geloof aan God deed verkillen. Daarom leerde Mozes hen door zijn ten hemel geheven handen, die als het geloof en vertrouwen zelf waren, God te smeken om de versterking van hun geloof; en dat alleen is het waarop het aankomt in het uur van de strijd tegen de macht van het kwaad.' Rabbi Pinchas hoorde het en zijn horen zelf was een gebed en reeds onder het bidden voelde hij hoe zijn geloof werd gesterkt.

De boeteprediking.

Toen rabbi Nachum van Tzernobil in zijn jeugd eens bij de Baal-Shem was, het was de sabbat waarop men de grote vervloeking uit de Schrift* leest en die men daarom, om het lelijke woord te vermijden, de sabbat der zegeningen noemt, werd hij in het bedehuis geroepen voor de Thora en precies met de voorlezing van de vervloeking moest hij assisteren. Het verdroot hem dat hem uitgerekend deze passage toegevalen was. De Baal-Shem zelf las voor. Nu was rabbi Nachum een ziekelijk man, geplaagd door allerlei lichamelijke pijnen. Toen nu de Baal-Shem begon te lezen, voelde rabbi Nachum hoe bij ieder deel van de vervloeking de pijn uit een van zijn ledematen week en aan het einde van de voorlezing voelde hij zich gezond en van alle klachten bevrijd.

* Deuteronomium 28:15-68.

Verdwaald.

Toen rabbi Jechiël Michal, de latere maggid van Zloczow, in zijn jonge jaren wel de Baal-Shem al opzocht, maar nog niet wist of hij zich bij hem aansluiten moest, nam de Tzaddiek hem mee op reis naar een bepaalde plaats. Nadat ze een poosje gereden hadden, bleek dat ze niet de juiste weg volgden. 'Wel rabbi', zei Michal, 'ge weet de weg niet?' 'Die zal ik gauw genoeg te weten komen', antwoordde de Baal-Shem, en ze sloegen een andere weg in; maar weer voerde die niet tot hun doel. 'Wel rabbi', zei Michal, 'ge hebt u in de weg vergist!' 'Er staat geschreven',* antwoordde de Baal-Shem bedaard, 'dat God de wil doet van hen die hem vrezen. Zo heeft hij ook uw wil gedaan om mij te kunnen uitlachen.' Dat woord trof het hart van de jonge Michal,

en zonder meer te keuren en te ziften, sloot hij zich van ganser harte bij de meester aan.

* Psalm 145:19.

De Cantor van de Baal-Shem tov.

Een van zijn leerlingen vroeg eens aan de Baal-Shem: 'Wat moet mijn bezigheid in de wereld zijn?' 'Cantor', zei die. 'Maar' wierp deze tegen, 'ik kan toch niet zingen!' 'Ik wil je binden aan de wereld der muziek', antwoordde de Tzaddiek. Uit deze man is een zanger zonder weerga gegroeid, en men noemde hem wijd en zijd de Cantor van de Baal-Shem tov. Na vele jaren kwam hij met zijn bas-zanger, die hem nooit in de steek liet, naar Lizensk, naar rabbi Elimelech, de leerling van een leerling van de Baal-Shem. De rabbi en zijn zoon Eleazar konden het er lang niet over eens worden, of ze die twee op de sabbat in het bedehuis moesten laten voorzingen met het koor, want rabbi Elimelech was bang dat hij door het kunstig zingen in zijn meditatie zou worden gestoord; maar Eleazar voerde aan dat men om der wille van de heiligheid van de Baal-Shem tov de man de eer niet onthouden mocht en het bleef erbij, dat hij bij de sabbat-ontvangst zingen zou. Toen hij echter begon, bemerkte rabbi Elimelech, dat de grote aandacht in dit gezang de zijne binnenstroomde en hem buiten zinnen dreigde te brengen en hij moest dus de uitnodiging intrekken. Wel hield hij de Cantor tot na de sabbat bij zich en bewees hem veel eer. Na afloop van de sabbat nodigde de rabbi hem opnieuw bij zich en verzocht hem te vertellen van het licht van Israël, de heilige Baal-Shem-tov. De man begon te spreken en het was duidelijk dat alle vuur van zijn hart, dat anders in zijn zingen placht te varen, omdat hij niet had mogen zingen, nu in zijn spreken voer. Hij vertelde hoe de meester in de grote reeks van lofliederen geen vers sprak, alear hij de bijzondere engel van dit vers gezien en zijn bijzondere melodie gehoord had. Hij vertelde van de uren, waarin de ziel van de meester zich ten hemel verhief en het lichaam als dood achterbleef; daar onderhield de ziel zich met wie ze wilde, met Mozes de trouwe herder en met de Messias, en stelde vragen en kreeg antwoord. Hij vertelde hoe de meester met ieder aards schepsel kon spreken in zijn eigen taal en met ieder hemels wezen evenzo. Hij vertelde hoe de meester, als hij het een of ander gereedschap zag, meteen het karakter kende van de man die het gemaakt had en diens gedachten, terwijl hij het maakte. En toen stond de Cantor op en betuigde dat hij en zijn kameraden de Thora door de mond van de meester hadden ontvangen, zoals Israël bij de Sinaï door donder en bazuingeschal, en dat de Goddelijke stem op aarde nog niet verstorven was, maar voortduurde en zich horen liet. Enige tijd na het bezoek in Lizensk ging de Cantor liggen en stierf. Dertig dagen later, het was weer op vrijdag, kwam de baszanger uit zijn bad en zei tegen zijn vrouw: 'roep vlug de broederschap* bij elkaar, om voor mijn begrafenis te zorgen; want mijn Cantor heeft in het paradijs de opdracht gekregen te zingen bij de aanvang van de sabbat en hij wil het niet zonder mij doen'. Hij ging liggen en stierf.

* De 'Heilige gemeenschap' die zich bezig houdt met het begraven der doden.

Het verkeerde antwoord.

Er wordt verteld: 'Toen rabbi Wolf Kizes, eer hij naar het heilige land trok, afscheid nam van zijn leermeester, raakte de Baal-Shem met uitgestoken wijsvinger zijn mond aan en sprak: 'Let op je woorden, en weet wat je moet antwoorden!' Meer te zeggen, weigerde hij. Het schip, waarmee de leerling van de Baal-Shem reisde, werd door een storm uit de koers geslagen en moest op een onbekend en ogenschijnlijk woest eiland landen. Al spoedig bedaarde het noodweer; maar het schip kon vanwege bekomen averij nog niet zee kiezen. Enige reizigers, en onder hen rabbi Wolf, gingen aan land om de wondervreemde streek eens te bekijken. De anderen keerden na een tijdje terug; hij echter was zo in gedachten verzonken geraakt, dat hij niet inhield, maar verder en verder trok tot hij kwam aan een groot, ouderwets gebouwde huis, dat er toch uitzag alsof er nog nooit iemand in gewoond had. Toen eerst drong tot hem door dat het schip niet op hem

wachtte. Maar voor hij een besluit kon nemen, kwam een man de deur uit in een linnen gewaad, die er naar zijn gelaatstrekken en witte hoofd oeroud uitzag, maar nog ongebogen van gestalte was, en hem begroette met de woorden: 'Wees gerust, rabbi Wolf en breng de sabbat met ons door; de morgen daarna zult ge uw reis weer kunnen hervatten.' Als in een droom liet de rabbi zich door de grijsaard in het bad brengen, bad temidden van tien rijzige oude mannen en at in hun midden; als in een droom ging voor hem de sabbat voorbij. De volgende morgen begeleidde de oeroude hem naar het strand, waar zijn schip voor anker lag en zegende hem ten afscheid, maar dan, Wolf wilde juist met haastige tred de loopplank betreden, vroeg hij hem: 'Vertel me eens rabbi Wolf hoe gaat het met de joden in uw land?' 'De Heer der wereld verlaat hen niet', antwoordde de rabbi vlug en ging verder. Pas in volle zee klaarde zijn verstand op en gedacht hij de woorden van zijn meester, en berouw overviel hem zo hevig, dat hij besloot de reis naar het Heilige Land niet voort te zetten, maar direct naar huis te gaan. Hij ondervroeg een van de leden der bemanning en ervoer uit diens antwoord, dat hij zich reeds op de thuisvaart bevond. Toen rabbi Wolf voor de Baal-Shem verscheen, keek deze hem met treurige doch zachtmoedige blik aan en zeide: 'Slecht heb je onze vader Abraham geantwoord. Dag na dag vraagt hij God: 'Hoe gaat het met mijn kinderen?' En God antwoordt: 'Ik verlaat hen niet'. Had jij hem nu maar verteld van het leed der ballingschap!'

De bijl. De Baal-Shem liet eens zijn leerling rabbi Wolf Kizes de kavaana* leren van het blazen op de sjofar**, opdat hij op het feest de verschillende hoornstoten voor hem zou kunnen aangeven. Rabbi Wolf leerde de kawwana, tekende ze echter voor alle zekerheid ook nog op een blaadje dat hij in zijn borstzak stak, maar dat spoedig daarna op de grond viel, zonder dat hij het merkte; naar men zegt had de Baal-Shem dat bewerkt. Toen nu de tijd om te blazen kwam, zocht rabbi Wolf eerst vergeefs naar het briefje en bezon zich daarna op de kawwana, maar kon er zich geen enkele meer herinneren. De tranen braken hem uit en wenend gaf hij de volgorde aan van de hoornstoten zonder enige kawwana. Later zei de Baal-Shem tegen hem: 'In het paleis des konings zijn veel gasten en kunstige sleutels openen de deuren; maar de bijl is sterker dan die alle, geen grendel kan haar weerstaan. Wat zijn alle kavaanot tegenover een innig verdriet!'

* De op God gerichte intentie bij de uitvoering van een handeling, met name van cultische aard. In de Kabbala liggen aan deze intenties bepaalde nuanceringen ten gronde in de klanken van de in het gebed voorkomende godsnamen, zij hebben de vereniging ten doel der gescheiden goddelijke essenties.

** Sjofar: de ramshoorn waarop in de synagoge, voornamelijk op het nieuwjaarsfeest, geblazen wordt. Volgens de overlevering zal het geluid daarvan de komst van de Messias aankondigen.

Het woord van de leerling.

Op vrijdag, rond de tijd dat de Tzaddiek zijn ziel onderzocht, werd eens voor de Baal-Shem heel de wereld donker, en bijna stierven in hem de levensgeesten. Zo vond hem een van zijn grote leerlingen. 'Mijn heer en meester!' zei deze bevend en kon geen woord meer uitbrengen. Maar reeds had hij nieuwe kracht het hart van de Baal-Shem doen binnengaan en diens levensgeesten werden weer sterker in hem.

Nabij en ver.

Een leerling vroeg de Baal-Shem: 'Hoe is het mogelijk, dat iemand die aan God hangt en zich Hem nabij weet, soms een onderbreking en verwijdering meemaakt?' De Baal-Shem verklaarde: 'Als een vader zijn zoontje wil leren lopen, zet hij het eerst voor zich neer en houdt zijn eigen handen aan twee kanten dichtbij hem, opdat het niet valle en zo loopt de jongen tussen vaders handen op vader toe. Maar zodra hij dicht bij de vader komt, trekt die zich een beetje terug en houdt de handen verder uit elkaar en zo maar door om het kind te leren lopen.'

Het gebed in het veld. Een chassied, die naar Mesbiz reisde om de Grote Verzoendag in de buurt van de Baal-Shem door te brengen, bevond zich door een op onthoud bij het opgaan der sterren nog een goed eind van de stad en moest tot zijn groot verdriet alleen in het veld bidden. Toen hij na het feest naar Mesbiz kwam, ontving de Baal-Shem hem met bijzondere vreugde en vriendelijkheid. 'Je gebed', zei hij, 'heeft alle gebeden, die op het veld opgeslagen lagen, doen opstijgen'.

De boekenwurmen.

Mosje Chaim Efraim, de kleinzoon van de Baal-Shem, wijdde zich in zijn jeugd aan de studie en werd zo'n echte boekenwurm dat hij zelfs een beetje afboog van de chassidische weg. Zijn grootvader, de Baal-Shem, stuurde er op aan dikwijls een luchtje met hem te scheppen buiten de stad, en hij ging mee, zij het dan ook wat tegenstribbelend omdat hij het jammer vond van de tijd die hij had kunnen gebruiken om te leren. Eens kwam hen een wandelaar uit een andere stad tegemoet. De Baal-Shem vroeg hem naar een van zijn medeburgers. 'Dat is een echte boekenwurm', antwoordde deze. 'Ik ben jaloers op hem om zijn geleerde bezigheid', zei de Baal-Shem. 'Maar wat moet ik doen? Ik heb geen tijd voor leren, omdat ik de Schepper moet dienen.' Van dat ogenblik af richtte Efraim zich weer met alle kracht op de chassidische weg.

Grenzen van raadgeving.

De leerlingen van de Baal-Shem hoorden over een man praten als over een wijze. Enkele hunner voelden het verlangen opkomen hem op te zoeken en gewaar te worden wat hij leerde. De meester gaf hun toestemming; maar zij vroegen nog meer: 'En waaraan zullen wij merken of hij een echte Tzaddiek is?' 'Vraag hem eens', antwoordde de Baal-Shem, 'hoe jullie het moeten aanpakken dat onheilige gedachten jullie niet meer zullen storen onder het bidden en studeren. Als hij jullie raad geeft, weten jullie dat hij een nietswaardige is. Want dat is het menselijk dienen in de wereld tot het stervensuur toe: keer op keer worstelen met het boze en dit keer op keer te verheffen tot in het wezen van de naam van God.'

De aantekeningen.

Er wordt verteld: 'Een leerling schreef in het geheim de leerrede op, die hij van de Baal-Shem had gehoord. Eens zag de Baal-Shem een demon door het huis gaan, die een boek in de hand had. Hij vroeg hem: 'Wat heb je daar voor een boek in de hand?' 'Dat is, antwoordde de demon, 'het boek, dat gij hebt geschreven.' Toen begreep de Baal-Shem dat er iemand was, die in het geheim zijn leerredes achteraf opschreef. Hij riep al zijn mensen bijeen en vroeg: 'Wie van jullie schrijft achteraf mijn lessen op?' De schrijver meldde zich en bracht hem wat hij had aangetekend. De Baal-Shem keek er lang in, blad voor blad. Toen zei hij: 'Daar staat geen enkel woord in dat ik gezegd heb, je hebt niet omwille van de hemel geluisterd en zodoende heeft de boze macht zich in je genesteld en heb je dingen gehoord, die ik niet zei.'

Bij de boom des levens.

De Baal-Shem vertelde: 'Eens ging ik naar het paradijs en veel mensen gingen met mij mee en hoe dicht ik bij de hof kwam hoe meer er verdwenen en toen ik door het paradijs ging, waren er nog enkele bij me; maar toen ik bij de boom des levens stond en om mij heen keek was ik praktisch alleen'.

De preek.

Men vroeg eens aan de Baal-Shem om na het gemeentegelbed een preek te houden. Hij begon de preek ook, maar midden in werd hij bevangen door een beven, zoals hem nu en dan midden in zijn gebed overkwam; hij brak af en zei: 'Och, Heer der Wereld, U is het openbaar: ik spreek niet

voor eigen eer', en weer brak hij af en dan vlogen de woorden uit zijn mond.' 'Veel heb ik geleerd en veel heb ik verwacht, en er is niemand wie ik het uit de doeken kan doen.' En sprak niet verder.

Als sprinkhanen.

Rabbi Jechiël van Zloczow vertelde: 'eens zijn we met onze leermeester, het licht der zeven dagen*, rabbi Israël Baal-Shem tov, op reis geweest. Toen ging hij het bos in om mincha** te bidden. Plotseling zagen wij hem het hoofd tegen een boom aanslaan en hardop roepen. Later vroegen wij hem daarnaar.' Hij zei: 'Ik heb in de heilige geest gezien dat in de generaties die de komst van de Messias voorafgaan, de rabbijnen der Chassidim zich zullen vermenigvuldigen als sprinkhanen en zij zullen het zijn die de verlossing vertragen; want zij zullen scheiding der harten bewerkstelligen en grondeloze haat'.

* De grote Tzaddiek wordt geïdentificeerd met het oerlicht, dat in hem is belichaamd.

** 'Offerande', oorspronkelijk het voor de namiddag voorgeschreven offer, later ter vervanging daarvan het middaggebed.

Welzalig is het volk.

Bij het psalmvers*: 'Welgelukzalig het volk, dat de jubelroep kent, Heer, zij zullen in het licht Uws Aanschijs wandelen' zei de Baal-Shem: 'Als het volk zich niet op helden verlaat, maar zelf de jubelroep als strijdkreet kent, dan zullen zij in het licht Uws Aanschijs wandelen.'

* Psalm 89:16.

Eenvoud.*

De Baal-Shem sprak eens tot zijn leerlingen: 'Na alle stadia die ik in de dienst van God heb bereikt, laat ik ze alle los en houd mij aan het eenvoudig geloof in het opnemen van de Godheid. En wel staat er geschreven: 'De eenvoudige gelooft alles', maar er staat ook geschreven: 'De eenvoudigen bewaart de Heer'.

* Eigenlijk in de zin van 'simpel' en 'simpelheid'.

De kousenmaker.

De Baal-Shem verbleef eens op reis in een kleine stad, waarvan de naam niet is overgeleverd. Op een morgen voor het gebed rookte hij als gewoonlijk zijn pijp en keek uit het raam. Toen kwam een man voorbij, die gebedsmantel en gebedsriemen in de hand droeg en zijn voeten zo plechtig en zeker neerzette alsof hij op weg was naar de hemelpoort. De Baal-Shem vroeg zijn volgeling, in wiens huis hij verbleef, wie dat was. Die antwoordde hem dat het een kousenmaker was, die zonder onderbreking zomer en winter, dag na dag, naar het gebedshuis ging en daar zijn gebed uitsprak, ook als het voorgeschreven aantal van tien gelovigen niet aanwezig was. De Baal-Shem gaf opdracht hem te halen, maar de heer des huizes zei: 'De dwaas zal zijn reis niet onderbreken, ook al riep del keizer zelf hem'. Na het gebed stuurde de Baal-Shem iemand naar de man toe met de opdracht hem vier paar kousen te brengen. Even later stond die voor hem en spreidde zijn degelijk gemaakte waar van goede schapenwol uit. 'Wat vraag je voor een paar?' vroeg rabbi Israël. 'Anderhalve gulden.' 'Je zult met een gulden ook wel genoeg nemen.' 'Dan had ik die gevraagd.' Meteen betaalde de Baal-Shem hem, wat hij gevraagd had; dan vroeg hij hem verder: 'Waarmee houd je je bezig?' 'Ik verricht mijn handwerk', antwoordde de man. 'En hoe verricht je het?' 'Ik werk tot ik veertig of vijftig paar kousen bij elkaar heb. Dan leg ik ze in een bak met heet water en pers ze, totdat ze zijn zoals het behoort.' 'En hoe verkoop je ze?' 'Ik ga mijn huis niet uit, maar de kooplieden komen bij mij en kopen ze. Ook brengen ze mij goede wol die ze voor mij hebben ingekocht en ik geef hun een beloning voor hun moeite. Alleen maar om de rabbi te eren, ben ik voor deze ene keer uit huis gegaan.' 'Maar als je 's morgens vroeg opstaat,

wat doe je dan voor je gaat bidden?' 'Dan maak ik ook kousen.' 'En hoe zit het met het psalmen zeggen?' 'De psalmen die ik uit mijn hoofd ken', antwoordde de man 'zeg ik op onder het werk.' Toen de kousenmaker naar huis was gegaan, zei de Baal-Shem tot de leerlingen die hem omringden: 'Vandaag hebben jullie de hoeksteen gezien, waarop de tempel steunt, tot de Verlosser gekomen zal zijn'.

Het gebed van een opgejaagd mens.

De Baal-Shem sprak: 'stel een man voor, die de lieve lange dag door zijn zaken over de markt en door de straten gejaagd wordt, bijna vergeet hij dat er ook nog een Schepper der wereld is. Pas als het tijd is mincha te bidden, komt het in hem op: ik moet bidden! en dan verzucht hij uit de grond van zijn hart dat hij de dag met ijdele zaken doorgebracht heeft en holt een zijstraatje in en gaat dan staan bidden: kostbaar, zeer kostbaar is hij God, en zijn gebed doorboort de firmamenten.'

Het fluitje.

Een dorpling, die jaar in jaar uit op de 'vreselijke dagen'* in het bedehuis van de Baal-Shem bad, had een jongen met weinig begrip die nog niet eens de vorm der letters onthouden, laat staan de betekenis van de heilige woorden leren kon. Zijn vader nam hem op de vreselijke dagen niet mee naar de stad, omdat hij niets wist. Maar toen hij dertien was en mondig voor de wetten Gods, nam zijn vader hem mee op de Grote Verzoendag, opdat hij niet uit onwetendheid het een of ander zou eten op de dag der kastijding. De jongen echter had een fluitje, waarop hij altijd floot, als hij op het veld zat om de schapen en kalveren te weiden. Dat had hij nu meegenomen in de zak van zijn kleed, zonder dat zijn vader het merkte. De jongen zat uur na uur in het gebedshuis en wist niets te zeggen. Toen men echter het moessaf-gebed aanhief, zei hij: 'Vader, ik heb mijn fluitje bij me en ik wil er op zingen.' Ontdaan voer de vader tegen hem uit en de jongen bedwong zijn verlangen. Maar toen het mincha-gebed begon, zei hij weer: 'Vader sta me toch toe mijn fluitje te pakken.' De vader werd boos en vroeg: 'Waar heb je het?' en legde terstond zijn hand op de zak en hield die daarop. Maar nu weerklonk het slotgebed. De jongen rukte zijn zak uit de hand van zijn vader, greep het fluitje en floot een keiharde toon. Iedereen stond verschrokken en in de war. Maar de Baal-Shem ging door met het gebed, alleen vlugger, lichter dan gewoonlijk. Later zei hij: 'De jongen heeft het gemakkelijk voor me gemaakt.'

* Zo worden Nieuwjaarsdag en Grote Verzoendag genoemd.

De straatveger.

De Baal-Shem kwam eens kort voor Nieuwjaar in een stad en vroeg de mensen wie voorbad op de 'vreselijke dagen'. Zij antwoordden dat het de Rav van de stad zelf was. 'En hoe is zijn manier van bidden?' vroeg de Baal-Shem verder. 'Op de Grote Verzoendag', zeiden ze, 'draagt hij alle belijdenissen van zonde op de vrolijkste wijze voor.' De Baal-Shem liet de Rav bij zich komen en vroeg hem naar de reden van zijn vreemde handelwijze. 'De geringste onder 's konings knechten', antwoordde de Rav, 'die de buitenhof moet zuiveren van vuil, zingt onder 't werk zijn vrolijke liedjes, want hij doet zijn werk om de koning te verheugen.' 'Zo moge mij', zei de Baal-Shem, 'een kavel toevallen naast die van u!'

In de ure van twijfel.

Er wordt verteld: 'In de stad Satanow was een geleerd man, die door zijn denken en piekeren steeds meer verstrikt raakte in het vraagstuk waarom is wat er is en waarom er iets is. Op een vrijdag bleef hij na het gebed in het leerhuis om verder te denken, zo hadden zijn gedachten hem ingesponnen. Hij probeerde ze te ontwarren en kon het niet. Dat bemerkte de heilige B:lalsjemtow in de verte, ging in zijn wagen en kwam met zijn wondermacht, die maakte dat de

weg hem tegemoet sprong, in een ogenblik naar Satanow en in het leerhuis. Daar zat de geleerde man in zijn verdriet. De Baal-Shem sprak tot hem: 'U piekert, of er een God is. Ik ben een dwaas en geloof'; dat iemand zijn geheim kende, raakte het slot van het hart van de twijfelaar en het sprong open voor het geheim.

Het beroemde wonder.

Een natuurvorser kwam van verre bij de Baal-Shem en zei: 'Resultaat van mijn onderzoekingen is, dat door natuurlijke oorzaken de Schelfzee zich splijten moest, juist in de uren, dat de kinderen Israëls erdoor trokken. Wat blijft er nu nog over van het beroemde wonder?' De Baal-Shem antwoordde hem: 'Weet je niet, dat God de natuur geschapen heeft? Hij heeft ze zo geschapen, dat op het uur dat de kinderen Israëls door de Schelfzee trokken die zich moest splijten. Dat is het grote en beroemde wonder.'

De waarheid.

De Baal-Shem sprak: 'Wat betekent het als de mensen zeggen: 'De waarheid gaat over de hele wereld? Het betekent dat ze op iedere plaats verstoten wordt en verder moet trekken.'

Tegen een boetprediker.

Tegen een Tzaddiek, die boetpredikaties placht te houden, zei de Baal-Shem: 'Hoe kun jij je nu op boetpreken toelagen? Zelf heb je al je levensdagen geen zonde gekend en met de mensen ga je niet om. Hoe kun jij dan weten wat zondigen is?'

Bij de zondaars.

De Baal-Shem sprak: 'Ik laat de zondaars dicht bij me komen, als ze niet hoogmoedig zijn; ik houd me ver van de schriftgeleerden en zondelozen, als ze hoogmoedig zijn. Want de zondaar, die weet dat hij het is en daarom in eigen oog voor gering geldt, God is bij hem, Hij die immers 'met hen te midden hunner onreinheden woont*. Wie zich er echter ook maar iets op laat voorstaan dat hij geen zondelast hoeft te dragen, van hem zegt God, zoals in de Gemara staat: 'Voor Mij en hem is er geen ruimte in de wereld.'

* Leviticus 16:16.

Liefde.

De Baal-Shem sprak tot een van zijn leerlingen: 'Ik houd meer van de minste der minsten, die je maar bedenken kunt, dan jij van je eigen zoon.'

De verkeerde gastvrijheid.

Er wordt verteld: 'In de dagen van de Baal-Shem woonde in een naburige stad een rijk en gastvrij man, die iedere reiziger eten en drinken gaf en nog een geschenk in geld bovendien. Maar het was hem een onoverkomelijke behoefte door ieder die hij zo ontving geprezen te worden, en als het niet vanzelf kwam, wierp hij een handig woordje als lokaas uit, waarin zich dan altijd wel een grotere of kleinere vis in de vorm van een lofprijzing vastbeet. Eens zond de Baal-Shem zijn leerling rabbi Wolf Kizes het land door en liet hem op zijn tocht ook die rijke man bezoeken. De rabbi werd rijkelijk onthaald en begiftigd, maar liet slechts een heel mager dankwoordje horen. 'Wat dunkt u,' zei tenslotte de gastheer, 'is dit niet de juiste manier om gastvrijheid uit te oefenen?' 'We zullen verder zien', antwoordde rabbi Wolf. Meer kon de rijke man niet uit hem krijgen. 's Avonds ging de gastheer midden tussen zijn gasten liggen, zoals het zijn gewoonte was, om nog voor hij insliep plezierig met hen te babbelen en iets aangenaams te horen te krijgen. Toen hij insliep, raakte rabbi Wolf met zijn pink zijn schouder aan. In zijn droom was het de man, alsof hij bij de koning geroepen werd en de koning thee met hem dronk en plotseling

viel de koning neer en was dood en men beschuldigde hem van gifmengen en sloot hem in de gevangenis en in de gevangenis brak een brand uit. Toen vluchtte hij ver weg en werd waterdrager. Dat was een zwaar beroep, dat maar weinig eten opbracht, daarom trok hij naar een andere streek, waar water zeldzaam was. Daar gold echter weer de wet dat hij niet betaald werd, als de emmer niet vol was en om met een volle emmer te lopen zonder een druppel te morsen, was een hachelijke zaak. Toen hij daar zo eens voetje voor voetje verder ging, viel hij op de grond en brak allebei zijn benen. Daar lag hij nu en dacht terug aan zijn vroeger leven en verwonderde zich en weende. Toen raakte rabbi Wolf nog eens met zijn pink zijn schouder aan en werd hij wakker. 'Neem me mee naar uw meester', zei hij. De Baal-Shem nam de rijke man op met een glimlach op zijn gezicht. 'Wil je weten', zei hij tegen hem, 'waar al je gastvrijheid is terecht gekomen? In de bek van een hond is ze terecht gekomen.' Het hart van de man ontwaakte tot ommekeer, en de Baal-Shem gaf hem aanwijzing hoe hij zijn ziel verheffen kan.'

Het volle bedehuis.

De Baal-Shem bleef eens staan op de drempel van een bedehuis en weigerde het binnen te gaan. 'Ik kan er niet in', zei hij, 'het is immers van muur tot muur en van vloer tot plafond overvol met lering en gebed, waar zou dan nog plaats voor mij zijn?' En toen hij merkte dat de omstanders hem aanstaarden, zonder hem te begrijpen, voegde hij erbij: 'De woorden die over de lippen van leraren en biddenden komen en niet uit een ten hemel gericht hart, stijgen niet op in de hoogte, maar vervullen het huis van muur tot muur en van vloer tot plafond.'

De kruik.

De Baal-Shem sprak eens tot zijn leerlingen: 'Zoals in een blad de kracht van de wortel is, zo is ook in ieder gebruiksvoorwerp de kracht van de mens die het gemaakt heeft, en diens karakter en manier van doen zijn eruit te kennen.' Toen viel zijn blik op een mooie bierkruik, die voor hem stond; hij wees daarop en sprak verder: 'Is zo aan deze kruik niet te zien, dat ze gemaakt is door een man zonder voeten?' Toen de Baal-Shem uitgesproken was, nam een der leerlingen toevallig de kruik, om die op de bank te zetten. Maar zodra ze daarop stond, viel ze in kleine stukjes uiteen.

In de wereld der veranderingen.

In de dagen van de Baal-Shem leefde er een man, die zich vreselijk kastijdde om de heilige geest te krijgen. Van hem sprak eens de Baal-Shem: 'In de wereld der veranderingen lacht men om hem. Men geeft hem over aan steeds hogere niveaus en steekt de gek met hem daarover. Als hij geen hulp van mij had, zou hij verloren gaan.'

De kleine hand.

Door rabbi Nachman van Bratzlaw is ons deze spreuk van zijn bet- overgrootvader, de Baal-Shem tov, overgeleverd. 'Wee, de wereld is vol geweldige lichten en geheimen en de mens ontzegt ze de toegang tot zichzelf met zijn kleine hand.'

Over de Dnjestr.

Een Tzaddiek vertelde: 'Reeds toen de meester nog een jongen was, kwam Ahia van Silo, de profeet, bij hem en leerde hem de wijsheid der namen Gods. En omdat hij nog zo klein was kwam het verlangen in hem op te ondervinden, wat er wel in zijn vermogen lag. Op een dag wierp hij zijn gordel in de rivier de Dnjestr, die snel voorbij stroomde, sprak een naam uit en ging over het water. Daarvoor deed hij daarna al zijn dagen boete, om deze smet weer ongedaan te maken en dat gelukte. Want eens moest hij de rivier, ook ditmaal snelstromend, oversteken, omdat verscheidene jodenhaters achter hem aanzaten en zijn leven bedreigden. Toen wierp hij

zijn gordel in het water en liep daarover zonder een naam uit te spreken, toegerust met niets dan zijn groot geloof in Israëls God.'

113

De ijspegel.

Een Tzaddiek verhaalde: 'Ik ging met de meester in de wintertijd in het rituele bad. De vorst maakte dat het ijs in pegels van de daken hing. Toen we er in stapten en hij de unificatie deed, werd het bad dadelijk warmer. Zeer lang stond hij in het water, tot de kaars begon te druppen en uit te gaan.' 'Rabbi', zei ik, 'de kaars drupt en wil uitgaan.' 'Dwaas', zei hij, 'neem een pegel van het dak en steek die aan! Hij die tot de olie sprak en die deed ontvlammen, * zal ook daartegen spreken en hij zal ontvlammen.' De pegel brandde met heldere vlam, tot ik na een poosje naar huis ging, en toen ik thuis kwam, had ik een beetje water in mijn hand.'

* Deze spreuk is ontleend aan een Talmoedisch verhaal (Ta'aniet 25) van verwante inhoud.

De dieren.

Er wordt verteld: 'Eens was de Baal-Shem genoopt de sabbat op het open veld in te wijden. Niet ver daarvandaan echter weidde een kudde schapen. Toen hij de zegen uitsprak, die de naderende bruid sabbat begroet, verhieven de schapen zich op hun achterpoten en bleven zo staan, naar de meester toegekeerd, tot hij het gebed beëindigd had. Want zolang ieder schepsel de meditatie van de Baal-Shem vernam, stond het in zijn oorspronkelijke houding, zoals het staat voor de troon van God.'

Het bezoek.

De leerlingen van de Baal-Shem zagen altijd aan zijn gezicht, wanneer de zeven herders of een van hen, bij hem waren. Eens bij het maal van nieuwe maan zagen zij aan hem dat een van de herders aanwezig was. Later vroegen zij hem, wie van de zeven het geweest was. Hij zei: 'Bij de zegeningen van het brood had ik een der geheimen van het eten in gedachten en verdiepte me daarin. Toen kwam Mozes, onze leermeester, vrede zij met hem, bij me en zei: 'Heil over jou, dat je nu net dit geheim in gedachten hebt, waarin ik me verdiepte, toen ik de tafel diende bij het maal van mijn schoonvader Jethro.' Het debat. Er wordt verteld: 'Eens zat de Baal-Shem-tov aan tafel met zijn leerlingen om hem heen en onder hen rabbi Nachman van Horodenka, wiens zoon later trouwde met een kleindochter van de Baal-Shem tov, en uit welk huwelijk de andere Nachman, rabbi Nachman van Bratzlaw, geboren werd. De Baal-Shem sprak: 'De tijd is gekomen, jullie iets te openbaren van de verborgen bedoelingen van het rituele bad.' Een ogenblik wachtte hij en trok dan voor hen in machtige woorden de eerste verdieping van het gebouw der intenties op. Daarop leunde hij zwijsend met het hoofd ver achterover, en op zijn gezicht verscheen die stralende uitdrukking, die voor de leerlingen een teken was dat zijn ziel zich tot hogere regionen verhief. Niets bewoog meer aan hem. De leerlingen stonden op met bevend hart en keken naar hem, want dit was een van de keren dat het hun gegeven was hun meester in zijn ware gestalte te zien. Ook rabbi Nachman wou met de anderen opstaan, maar het lukte hem niet; slaap overviel hem, door schaamte aangegrepen verzette hij zich ertegen, maar delfde het onderspit. In een droom reed hij een stad binnen, door welks straten rijzige mannen op weg waren naar een groot huis. Hij ging met hen tot de deur. Verder kwam hij niet; want de grote menigte mannen vulde het huis. Nu hoorde hij echter van binnen de stem van een leerredenaar, die niet te zien was, maar wiens woorden duidelijk te horen waren. Ze gingen over het rituele baden en gaven een overzicht van al de geheime bedoelingen daarvan. Het wezenlijke in de verhandeling, en dat werd tegen het einde steeds duidelijker, was een andere leer dan de overgeleverde van Ari, de heilige 'leeuw', rabbi Jitzchak Lurja* en inderdaad, aan het einde werd dit zonder omwegen uitgesproken. Vervolgens ging de menigte uit elkaar. Van de deur naar het

spreekgestoelte toe kwam de Ari zelf toegelopen, in zijn vaart rabbi Nachman haast opzij schuivend. Door de beweging der zich toesluitende massa werd rabbi Nachman meegetrokken en kwam opeens voor het spreekgestoelte te staan, waar hij, opziende, het gezicht van zijn meester herkende, wiens stem hij niet had herkend. Vlak voor hem voltrok zich nu het debat. De 'leeuw' en de Baal-Shem tov hielden elkaar verschillende plaatsen voor uit het heilige 'Boek van de glans'** met eveneens verschillende uitleg. Tegenstrijdigheden kwamen naar voren tussen de ene en de andere plaats en werden weer opgelost, totdat tenslotte de beide vlammen omhoog laaiden tot het pad des hemels als een enig vuur. Nergens was kijk op een beslissing. Toen kwamen de twee overeen de beslissing des hemels in te roepen. Samen voltrokken ze de handeling der verheffing. Tijdeloos geschiedde wat geschiedde en reeds sprak de Ari: 'De beslissing is in de zin van wat de Baal-Shem tov heeft gezegd.' Daarop ontwaakte rabbi Nachman. Voor zijn ogen boog de meester zijn achterovergeleunde hoofd weer naar voren en zei tegen hem: 'En jou heb ik als getuige gekozen.'

* De voornaamste leraar der late Kabbala (1534-1572); de benaming Ari, d.i. leeuw, is uit eerste letters samengesteld.

** Het boek Zohar, d.i. glans, is het uit het einde der 13e eeuw stammen- de hoofdwerk van de vroege Kabbala.

Naar zijn beeld...

De Baal-Shem riep eens Sammael op, de heer der demonen, ter wille van een noodzakelijke aangelegenheid. Die beet hem toe: 'Hoe durf je mij op te roepen! Dat is me tot nu toe nog maar drie keer gebeurd: bij de boom der kennis, bij het gouden kalf en bij de verwoesting van de tempel.' De Baal-Shem liet zijn leerlingen hun voorhoofden ontbloten. Toen zag Sammael op ieder voorhoofd het teken van het beeld, waarin God de mens schiep. Hij deed wat van hem verlangd werd. Maar eer hij heenging, sprak hij: 'Zonen des levenden Gods, veroorlooft mij nog een ogenblik te blijven staan om uw voorhoofden te bezien.'

Het wonderbaarlijke bad.

Er wordt verhaald: 'Eens beval de Baal-Shem rabbi Zwi, de schrijver, om tefilien* te schrijven en leerde hem de bijzondere intentie van de geest daartoe. Dan zei hij tegen hem: 'Nu zal ik je de tefilien laten zien van de Heer der Wereld.' Hij ging met hem naar een eenzaam bos. Een andere leerling echter, rabbi Wolf Kizes, had gemerkt waarheen zij wilden en zich in het bos verstopt. Hij hoorde de Baal-Shem roepen: 'Levend badwater Israëls is de Heer, ** en op zijn onverwachtst zag hij een bad op een plaats, waar er eerder geen was. Op hetzelfde ogenblik zei de Baal-Shem tegen rabbi Zwi: 'Hier heeft zich iemand verstopt.' Hij vond rabbi Wolf in een oogwenk en stuurde hem weg. Wat toen in het bos gebeurd is, is niemand ooit te weten gekomen.'

* Leren kastjes die schrifttekens op perkament bevatten, en bij de morgengodsdienstoefening op werkdagen als teken van het verbond met God (vergelijk Deuteronomium 11:18) met riemen aan het voorhoofd en de linkerarm worden gebonden.

** Talmoedische exegese van Jeremia 17:13.

De verzoeking.

Er wordt verteld: 'Sabbatai Zwi, de reeds lang gestorven 'valse Messias', kwam bij de Baal-Shem en vroeg hem te lossen. Het werk der lossing geschiedt, zoals bekend is, door levenssubstantie aan levens. substantie te binden, geest aan geest, en ziel aan ziel. Zo begon dan de Baal-Shem zich aan hem te verbinden, maar kalm aan; want hij vreesde zijn boze aanslagen. Eens, toen de Baal-Shem sliep, kwam Sabbatai Zwi en deed zijn best hem te verleiden om net als hij te worden. Toen slingerde de Baal-Shem hem van zich, met zo'n grote worp dat hij tot op de bodem

van de onderwereld viel. Wanneer de Baal-Shem over hem sprak, zei hij: 'Een heilige vonk was er in hem, maar de Satan heeft hem in het net van de hoogmoed gevangen.'

Tegengehouden.

1.

Er wordt verteld: 'De Baal-Shem reisde met zijn dochter Odel en rabbi Zwi, de schrijver, naar Erez Israël om de bevrijding voor te bereiden. Maar van de hemel uit belemmerde men deze reis. Op weg van Istanboel naar Erez Israël legde het schip aan op een onbekend eiland. Ze gingen aan land; maar toen ze terug wilden naar het schip, verdwaalden ze en vielen in de handen van rovers. Rabbi Zwi zei tegen de Baal-Shem: 'Waarom zwijgt u? Doet toch, zoals u gewoon bent te doen, opdat wij vrij komen.' Maar de Baal-Shem antwoordde hem: 'Ik weet op het ogenblik helemaal niets meer, alles is mij afgenomen. Denk toch eens aan iets van alles wat je van mij geleerd hebt en herinner mij eraan.' Rabbi Zwi zei: 'Ook ik weet helemaal niets meer. Het enige wat nog in mijn geheugen is blijven plakken is het alfabet.' 'Wat treuzel je', riep de Baal-Shem, 'zeg het mij voor.' Toen zei de schrijver hem de letters voor en de Baal-Shem zei ze hem na met dat machtig enthousiasme, waarmee hij gewoon was te bidden. Een klok klonk en een oude kapitein verscheen met een troep soldaten en bevrijdde hen zonder een woord te zeggen. Hij nam hen aan boord van zijn schip en bracht hen naar Istanboel terug, zonder dat hij of een van zijn mensen een woord spraken. Toen ze, het was de zevende dag van het Paasfeest, aan land gingen, is het schip en zijn bemanning verdwenen. Toen begreep de Baal-Shem dat het Elia was, die hen gered had, maar hij begreep ook, dat het onmogelijk was verder te reizen, en zij begonnen de thuisvaart.'

2

Er wordt echter ook verteld: 'Toen de Baal-Shem met de zijnen gedurende het Paasfeest in Istanboel scheep ging, werd hem van de hemel uit gezegd, dat hij weer aan land moest gaan en naar huis reizen. Maar hij weigerde in zijn ziel en het schip vertrok met hem. Toen werden hem alle geestelijke niveaus ontnomen, die hij bereikt had en zijn leer werd hem ontnomen en zijn gebed, ja, als hij een boek inkeek, begreep hij de tekens niet meer. Maar hij sprak in zijn ziel: 'Wat geeft het, dan kom ik maar als een lomperik en onwetend mens in het Heilige land.' Toen brak een storm los; een geweldige golf stortte zich op het schip en veegde adel, de dochter van de Baal-Shem, in zee. Op dit ogenblik kwam de Satan bij hem en voegde hem iets toe. Maar hij riep: 'Hoor, Israël. . .', keerde Satan de rug toe en sprak: 'Heer der wereld, ik ga naar huis'. Dadelijk kwam zijn leermeester, Ahia van Silo, de profeet, door de lucht tot hem, tilde adel uit de zee en droeg hen allen door de lucht naar Istanboel terug.'

Blaas de grote bazuin.

Een Tzaddiek vertelde: 'De heilige gemeenschap had een klein huis buiten de stad; daar waren zij gewoon na iedere leerrede van de Baal-Shem-tov samen te komen om erover te praten. Ik wist het adres, maar had de moed niet er heen te gaan, noch tegelijk met hen noch later; want ik was in die tijd nog erg jong. In dat jaar, dat ik in het huis van de meester doorbracht, op de eerste dag van het nieuwe jaar na de tafelzegen, sprak de heilige Baal-Shem-tov een leerrede uit over het woord van het gebed: 'Blaas de grote bazuin voor onze bevrijding.' Na de leerrede ging hij dadelijk een kamer binnen en sloot die af, maar de gemeenschap ging met elkaar naar het huis buiten de stad en ik bleef alleen achter. Toen kwam de gedachte in mij op, dat nu de Messias op komst was en die voorstelling werd van moment tot moment sterker in mij: nu kwam hij langs de straatweg en zou dadelijk de stad binnenkomen en daar was niemand om hem te ontvangen. En zo groot was de werkelijkheid van de voorstelling in mijn geest, dat ik geen andere raad wist dan naar buiten te hollen naar de gemeente om het hun te berichten. Dus holde ik door de stad

en de mensen van de stad wilden mij aanhouden en vragen, maar ik bleef niet staan tot ik aan het huis van de gemeenschap kwam. Daar zag ik hen allemaal om de grote tafel zitten en niemand zei een woord en je kon goed zien dat niemand van hen de kracht had een woord te spreken. Het lag echter zo, zoals ik later te weten kwam, dat in ieder van hen de gedachte opkwam dat dadelijk de Messias ging komen. En zelf wist ik niets beter te doen dan bij hen te gaan zitten. Zo zaten we om de grote tafel tot de sterren van de tweede nacht aan de hemel stonden. Toen eerst brak bij allen de gedachte af, en keerden we terug naar de stad.'

De derde mislukking.

Er wordt verhaald: 'Toen de afvallige schare van de leugenmessias Jacob Frank* steeds meer toenam in macht, werd de Baal-Shem vanuit de hemel geopenbaard, dat die aan onreine kracht nog sterker was dan hij aan heilige, en dat hij daarom, als hij ze overwinnen wilde, de hulp van een ander moest invoeren, nl. van rabbi Mosje Pastuck, dat betekent rabbi Mozes de schaapherder. Zonder verwijl ging de Baal-Shem op weg naar de stad die men hem gewezen had. Toen hij daar inlichtingen inwon naar de gezochte, kwam hij tot het resultaat dat de drager van die naam het ambt van schaapherder uitoefende in de bergen voor de stad. Daar vond hij hem: de schapen waren over de berghelling verstrooid, maar de herder, die door de Baal-Shem genaderd werd tot vlakbij, zonder dat hij het merkte, stond boven een sloot en sprak voor zich uit: 'Lieve God, waarmee kan ik U dienen? Als U kudde schapen had, zou ik die voor U weiden zonder betaling! Maar wat kan ik nu doen?' Plotseling sprong hij geheel in vuur heen en weer over de sloot en riep: 'Ik spring uit liefde tot God, ik spring uit liefde voor God.' Toen begreep de Baal-Shem, dat de dienst van deze herder groter was dan die van hem zelf. Toen deze uitrustte van 't springen, kwam hij nader en zei: 'Ik moet met je praten.' 'Ik ben een huurling', antwoordde de herder, 'en mag geen tijd verliezen.' 'Maar zonet', wierp de Baal-Shem tegen, 'sprong je nog heen en weer over de sloot.' 'Klopt', zei de man, 'dat mag ik uit liefde voor God.' 'Ook wat ik je wil voorleggen, is uit liefde voor God', sprak de Tzaddiek. Dus liet de ander zich 't verhaal vertellen en luisterde, in vuur als onder het springen. Alles moest de Baal-Shem hem vertellen van de tijd af dat het heiligdom verwoest werd: hoe reeds tweemaal in uren van noodlot als duizenden de naam van God heiligden met hun dood, het grote werk was geprobeerd, maar Satan tussenbeide voer en het verhinderde en dat nu de derde ure gekomen was. 'Ja', riep de herder, 'wij zullen de Shechina uit de ballingschap bevrijden.' 'Is hier', vroeg de Baal-Shem, 'een plaats, waar we kunnen baden?' 'Aan de voet van de berg', antwoordde de ander, 'is een levende bron.' En reeds vloog hij de helling af. De Tzaddiek volgde hem, zo goed hij kon. Beneden baadden ze beiden in de bron en de Baal-Shem bereidde zich voor hem het geheim van het werk toe te vertrouwen. Ondertussen had zich in de hemel het nieuws verspreid, dat men op aarde de verlossing bespoedigen wilde, en hemelse machten verhieven zich daartegen. Ook Satan werd sterk en ging aan het werk. Vuur viel op de stad en alras klonk het dreunen der alarmklokken tegen de bergen op. De herder liep hard naar zijn schapen. 'Waar loop je zo hard heen en waarom?' vroeg de Baal-Shem. 'Vast en zeker', antwoordde de ander, 'zijn de eigenaars van de kudde aan de weet gekomen dat de schapen zich verstrooid hebben en nu zullen ze komen en er naar vragen.' Het lukte de Baal-Shem niet hem tegen te houden en hij begreep wiens hand in het spel was.'

* Over Frank en zijn verhouding tot het chassidisme, vergelijk behalve Scholems' 'Die Judische Mystik', pag. 347 e.v., het hoofdstuk 'Die Anfänge' in mijn boek 'Die chassidische Botschaft'.

Voor de komst van de Messias.

De Baal-Shem sprak: 'Voor de komst van de Messias zal er een geweldige overvloed in de wereld zijn. De joden zullen rijk worden. Ze zullen hun huishouding met grote praal gaan voeren en de bescheidenheid over boord gooien. Dan zullen kwade jaren komen, gebrek en karig

inkomen; de armoede zal over de wereld gaan. De joden zullen hun onmatig gegroeide behoeften niet kunnen stillen. Zo zullen de weeën van de Messias beginnen.'

Na de dood van zijn vrouw.

Een Tzaddiek vertelde: 'De Baal-Shem tov verwachtte dat hij eens in een storm als Elia ten hemel zou varen. Toen zijn vrouw stierf, sprak hij: 'Ik verwachtte dat ik in een storm als Elia ten hemel zou varen. Maar nu, nu ik nog slechts de helft van een lichaam ben, kan ik het niet meer.'

Nalatig. . .

Er wordt verteld: 'Met Pasen was rabbi Pinchas van Koretz bij de Baal-Shem en zag dat hij op van moeheid was. Op de dag voor de laatste feestdag woedde er een grote tweestrijd in rabbi Pinchas' gemoed of hij een ritueel bad zou nemen of niet. Hij deed het niet. Op de laatste feestdag zag hij in het gebed dat het zo beschikt was dat de Baal-Shem spoedig zou overlijden door zijn grote inspanning tegen de bende der afvalligen. Hij verzamelde al zijn kracht in het gebed en zette zich in; maar hij merkte dat hij niets uitrichtte. Toen bedroefde het hem zeer, dat hij geen ritueel bad genomen had. Na het gebed vroeg de Baal-Shem hem: 'Heeft u gisteren uw rituele bad genomen?' Hij antwoordde: 'Neen'. De Baal-Shem zei: 'Nu is het al gebeurd en na dit gebeuren komt niets meer.' Daarna liet hij het gebed: 'En de genade zij. . .' uitspreken en strekte zich uit in het bed, maar ging toch weer verscheidene malen rechtop zitten en fluisterde zoals men dat van hem kende, als hij zijn ziel op meditatie instelde. Een poosje hoorde men niets meer en lag hij stil. Dan beval hij hem met het laken te bedekken. Maar nog hoorde men hem fluisteren: 'Mijn God, Heer aller werelden!' en daarna het psalmvers: 'Laat de trotse voet niet over mij komen'. Die hij aangewezen had zijn lijk en de begrafenis te bezorgen, zeiden later dat ze de ziel van de Baal-Shem hadden zijn opstijgen als een blauwe vlam.'

Van de dood van de Baal-Shem.

Na het Paasfeest werd de Baal-Shem ziek, toch bleef hij in het bedehuis voor de lezenaar bidden, zover zijn krachten het toelieten. De leerlingen die in staat waren zich in te zetten in het gebed, maar op het ogenblik op andere plaatsen verbleven, zond hij geen bericht en die in Mesbiz verbleven, stuurde hij naar andere plaatsen. Alleen rabbi Pinchas van Koretz weigerde naar huis te gaan. Aan de vooravond van het Wekenfeest* verzamelde de gemeente zich om, zoals telken jare om deze tijd, de nacht door te brengen met het bestuderen van de leer. De Baal-Shem sprak tot hem over de openbaring op de Sinai. 's Morgens liet hij zijn vertrouwden halen. Eerst riep hij twee van hen bij zich en wees hen aan om zijn lijk en de begrafenis te bezorgen. Hij toonde hen aan zijn lichaam, lid voor lid, hoe de ziel daaruit wilde scheiden, en leerde hen het waargenomene bij andere zieken toe te passen; want deze twee behoorden tot de broederschap, die zich bezig houdt met dood en begrafenis. Daarna liet hij een tiental** met hem samenkomen om te bidden. Hij liet zich het gebedenboek geven en zei: 'Ik wil me nog een ogenblik tot God bepalen.' Na het gebed ging rabbi Nachman van Horodenka het leerhuis binnen om voor hem te bidden. De Baal-Shem zei: 'Vergeefs schudt hij aan de hemel. Hij kan de poort niet in, waardoor ik placht binnen te gaan.' Toen later de bediende de kamer binnenkwam, hoorde hij de Baal-Shem zeggen: 'Ik geef U die twee uur', en meende dat hij tot de engel des doods zei dat hij hem die twee laatste uren niet behoefde te pijnigen; maar rabbi Pinchas begreep beter wat hij bedoelde. 'Hij had', zei hij, 'nog twee uren te leven en daarvan zei hij tegen God dat hij ze hem als geschenk gaf. Dat is een echt offer der ziel.' Dan kwamen, zoals ieder jaar op deze dag, de mensen uit de stad en hij sprak tot hen over de leer. Later zei hij tot de leerlingen, die om hem heen stonden: 'Niet om me zelf maak ik mij zorg. Ik weet immers zo duidelijk als wat: door de ene deur ga ik eruit, door de andere deur ga ik binnen'. En weder. om sprak hij: 'Nu weet ik, waartoe ik geschapen ben.' Hij ging rechtop in bed zitten en sprak een korte leerrede over de

'pilaar', waar langs de zielen na de dood van het benedenste paradijs opstijgen tot het bovenste, tot de 'Boom des Levens' en legde het vers uit het boek Esther uit: 'En daarmee kwam het meisje tot de koning.' Ook zei hij: 'Ik kom zeker nog terug, maar niet zoals ik nu ben.'

* Een feest van twee dagen dat zeven weken na Pasen plaats vindt en daarom 'Weken' (sjawoeoot) genoemd wordt; het is tevens het feest van de eerstelingen van de oogst en gewijd aan de herdenking der openbaring op de Sinaï.

** Tien is het quorum voor een gebedsdienst in de synagoge.

De rivier en het licht.

Er wordt verteld: 'Een vrouw uit een dorp, niet ver van Mesbiz, kwam daar dikwijls heengereden en bracht allerlei gaven, vis en gevogelte, boter en meel, naar het huis van de Baal-Shem. Onderweg moest ze door een klein riviertje. Eens was de rivier buiten haar oevers getreden en toen de vrouw toch probeerde over te steken, verdronk ze. De Baal-Shem had verdriet om die goede vrouw. In zijn verdriet vervloekte hij de rivier en die droogde op. Maar de Heer der rivier klaagde in de hemel en er werd beslist dat er eens te eniger tijd gedurende enkele uren water in de rivier zou zijn, en dat deze buiten haar oevers zou treden, en een van de nakomelingen van de Baal-Shem zou er door willen en niemand zou hem mogen helpen dan de Baal-Shem zelf. Verscheidene jaren na zijn dood kwam zijn zoon 's nachts die kant uit, verdwaalde en kwam voor de rivier die hij vanwege het hooggaande water niet herkende. Hij wilde ze oversteken, maar werd al gauw door de stroom gepakt en meegesleurd. Toen zag hij boven de oever een licht branden dat water en land verlichtte. Hij verzamelde al zijn krachten, ontsnapte aan de stroom en bereikte de oever. Het brandende licht is de Baal-Shem zelf geweest.'

De vurige berg.

Rabbi Zwi, de zoon van de Baal-Shem, vertelde: 'Na het overlijden van mijn vader zag ik hem eenmaal in de gedaante van een vurige berg die zich in ontelbare vonken verdeelde. Ik vroeg hem: 'Waarom verschijn je in zo'n gedaante?' Hij antwoordde mij: 'Zo heb ik God gediend.'

Op de muren.

Een Tzaddiek vertelde: 'In een droom gebeurde het mij eens dat ik naar het bovenste paradijs werd gebracht. Daar toonde men mij de muren van het hemels Jeruzalem* in puinhopen. In deze puinhopen die zich rondom uitstrekten, van muur tot muur, stapte zonder ophouden een man rond. Ik vroeg: 'Wie is dat?' Men antwoordde mij: 'Dat is rabbi Israël Baal-Shem tov, die gezworen heeft hier niet vandaan te gaan tot het heiligdom herbouwd is.'

* Het hemels Jeruzalem dat overeenkomt met het aardse, eveneens het heiligdom daarin, de tempel van Jeruzalem.

'Zal hij zijn.

'Rabbi Nachum van Tzernobil, die in zijn jeugd nog de Baal-Shem mocht zien, sprak: 'Er staat geschreven: het ene geslacht gaat, het andere geslacht komt.** Maar de Baal-Shem tov, wiens gedachtenis ons bescherme, voor hem was er geen en na hem zal er geen zijn tot de komst van de Verlosser, en als de Verlosser komt, dan zal hij zijn.' En driemaal herhaalde hij: 'zal hij zijn.'

** Prediker 1:4.

Als.

Rabbi Loeb, zoon van Sara, de verborgen Tzaddiek, sprak eens tot mensen, die van de Baal-Shem vertelden: 'Jullie vragen naar de heilige Baal-Shem tov ? Ik zeg jullie, als rabbi Israël ben Eliëzer in de tijd der profeten geleefd had, was hij zelf een profeet geworden en als hij in de tijd der aartsvaders geleefd had was hij een bepaalde man geworden, zodat men, evenals men zegt

'God van Abraham, Izaak en Jacob', ook zou zeggen: 'God van Israël.'

BARUCH VAN MESBIZ.

De drie mannen. Een oude man vroeg eens aan de Baal-Shem tov: 'Bij de plaats in de schrift, waar verteld wordt dat Abraham zag hoe er drie mannen voor hem stonden, merkt het heilige boek Zohar op dat het Abraham, Izaak en Jakob waren. Hoe kan dat nu, dat Abraham voor Abraham staat?' Baruch, de kleinzoon van de Baal-Shem, die toentertijd drie jaar oud was, stond daarbij te luisteren. Toen zei hij: 'Grootvader, wat vraagt die zotte oude? Abraham, Izaak en Jakob, dat zijn toch de eigenschappen, die de eigenschappen der Vaderen geworden zijn: genade, kracht en heerlijkheid.'*

* Ieder van de drie patriarchen geldt volgens de overlevering als symbool van een der goddelijke attributen.

De kleine zuster. Na de dood van zijn grootvader, de Baal-Shem tov, werd de jonge Baruch opgenomen in het huis van rabbi Pinchas van Koretz. Hij was echter zwijgzaam en teruggetrokken, en ook toen hij al opgegroeid was, sprak hij geen woorden der leer. Eens ging rabbi Pinchas de dag voor de sabbat met hem in 't bad; thuisgekomen dronk hij mede* met hem. Toen hij zag, dat de jongen vrolijk geworden was, nodigde hij hem uit een woord van de leer te spreken. Baruch zei: 'In het Hooglied staat geschreven: 'Wij hebben een kleine zuster.' Dat slaat op de wijsheid, zoals het in de Spreuken van Salomo heet: 'Zeg tegen de wijsheid: gij zijt mijn zuster.' Ik heb een kleine wijsheid. En verder staat in het Hooglied geschreven: 'En zij heeft geen borsten.' Mijn kleine zuster heeft geen borsten, waaraan ze zou kunnen zuigen: ze heeft geen leermeester meer van wie ze de leer zou kunnen ontvangen. En verder staat er geschreven: 'Wat doen we met onze zuster ten dage dat iemand naar haar dingt?*** Wat moet ik met mijn kleine wijsheid beginnen als ik alles al gesproken heb?'

* Een honingdrank.

*** Hooglied 8: 8.

In het huis van schoonvader.

Na zijn huwelijk leefde rabbi Baruch in het huis van zijn schoonvader. Diens beide andere schoonzonen, die geleerde mannen waren, beklagden zich dat Baruch zich anders gedroeg dan zij 'en de hele wereld: als zij boven hun boeken zaten, sliep hij en als hij wakker was, hield hij zich met allerlei dwaze spelletjes bezig. Tenslotte besloot de schoonvader met alle drie naar de Maggid van Mezritz te rijden en hem de zaak voor te leggen. Op de reis zetten ze Baruch naast de koetsier. Toen ze in Mesritz echter het huis van de maggid binnen wilden gaan, werd alleen Baruch maar toegelaten. De anderen moesten buiten wachten, tot ze voor het aangezicht van de Tzaddiek genodigd werden. Hij sprak tot hen: 'Onze Baruch gedraagt zich goed en wat u ijdel spel toeschijnt is op hoge dingen gericht en bewerkstelligt hoog werk.' Toen ze naar huis reden, gaven ze Baruch de beste plaats.

Voorbereiding.

Nadat rabbi Baruch de avond voor het Paasfeest het gezuurde verbrand had en de as verstrooid, * sprak hij de spreuk en verklaarde die aldus: 'Alle zuurdesem, die in mijn bereik is', alles wat in mij gist, 'die ik gezien heb en die ik niet gezien heb', ook al leek het mij toe dat ik goed in mijzelf had rondgekeken, heb ik vast en zeker nog helemaal niet rondgekeken, 'die ik verbrand en die ik niet verbrand heb', de boze aandrif in mij zegt dat ik alles verbrand heb, maar nu bemerk ik eerst dat ik die zelf niet verbrand heb; daarom smeed ik U, God 'het zij verdelgd en verdaan als stof der aarde.'

* Daar met Pasen als feest der ongezuurde broden (mazzot) geen zuurdesem in huis mag blijven.

De plaats. Toen rabbi Baruch in de psalm aan de woorden kwam: 'Ik zal mijn ogen geen slaap gunnen noch sluimering aan mijn oogleden tot ik voor God een plaats gevonden heb',* onderbrak hij zichzelf en zei: 'Tot ik mijzelf vind en tot een plaats maak, gereed voor de neerdaling der Shechina'.

* Psalm 132:4-5.

Nabijheid en verte. Rabbi Baruch sprak het vers in de dertigste psalm: 'Gij, mijn God, tot U riep ik' en onderbrak het: 'Ik heb alleen 'tot U' geroepen, niet dat Gij mij genezen zoude, slechts dat ik tot U zou mogen komen', en ging verder: 'En Gij hebt mij genezen, Gij echter hebt mij willen genezen.' En wederom sprak hij het vers: 'Tot U, Heer, roep ik, en onderbrak het: 'Als ik dicht bij God ben en Hij tegenover mij staat, dan roep ik Hem slechts aan, en Hij antwoordt mij', en ging verder: 'En tot mijn Heer smee ik', als ik echter ver van God ben en Hij mij verborgen blijft, dan moet ik hem smeken.'

De beide vreemdelingen.

In de honderd negentiende psalm spreekt de psalmist tot God: 'Een vreemdeling ben ik op aarde, verberg mij Uw geboden niet!' Bij dit vers zei rabbi Baruch: 'Wie op de golven van het lot naar de verte wordt gevoerd en in onbekend land raakt, die heeft met geen mens gemeenschap en kan met niemand praten. Als er echter een tweede vreemdeling verschijnt, ook al is diens vaderland een heel ander, dan kunnen die twee met elkaar vertrouwd worden, en blijven voortaan bij elkaar en zijn elkander genegen. En als ze niet allebei vreemdelingen waren geweest, zouden ze elkaar niet zo na gekomen zijn. Dat bedoelt de psalmist: 'Gij zijt als ik een vreemdeling op aarde en hebt geen rustplaats voor Uw inwoning:* onttrek U mij dan niet, maar onthul mij Uw geboden, zodat ik Uw vriend kan worden.'

* Shechina.

Gezegend, die sprak.

Men vroeg rabbi Baruch: 'Waarom zeggen wij: 'Gezegend, die sprak en de wereld werd!', en niet: 'Gezegend, die de wereld schiep?' Hij antwoordde: 'Wij loven God dat Hij onze wereld met het woord en niet als andere werelden met het denken geschapen heeft. Want de Tsaddikim richt God voor een boze gedachte, die zij in zich dragen; hoe zou echter de massa der wereldbewoners kunnen bestaan als Hij hen op dergelijke wijze richtten zou en niet alleen maar, zoals Hij het doet, voor de boze gedachte die ze ook geuit hebben en bevestigd.'

In eigen oog.

De zinsnede in de Spreuken der Vaderen*: 'Wees niet slecht in eigen oog (dat betekent: waan u zelf niet onverlosbaar) legde rabbi Baruch zo uit: 'Ieder mens is geroepen iets in de wereld te volmaken. De wereld heeft iedereen nodig. Maar er zijn mensen, die zich in hun kamers opsluiten en altijd maar leren en het huis nooit eens uitgaan om met anderen te praten; daarom worden ze slecht genoemd. Want als ze met anderen praatten zouden ze iets volmaakt maken van het hun toegewezen. Dit betekent het: Wees niet slecht 'voor jezelf', waarmee bedoeld is: dat je op jezelf blijft en niet naar de mensen uitgaat; wees niet slecht door eenzaamheid.'

* Een traktaat der Mishnah, samengesteld uit spreuken die de zedenleer betreffen.

De gaven.

Toen rabbi Baruch in het tafelgebed aan de plaats kwam: 'Laat ons geen geschenken nodig hebben van vlees en bloed en die in bruikleen krijgen, maar alleen Uw volle, open, heilige hand', herhaalde hij die woorden drie maal met groot gevoel. Toen hij uitgesproken was, vroeg zijn dochter hem: 'Vader, waarom bad u zo vurig dat u geen menselijke gaven nodig mocht hebben?'

U hebt toch geen ander inkomen dan alleen maar wat de mensen die bij u komen u vrijwillig en dankbaar geven?' 'Weet, mijn dochter', antwoordde hij, 'dat er drie manieren zijn om de Tzaddiek geld te brengen. Er zijn er die bij zichzelf zeggen: 'Ik wil hem iets schenken. Ik ben iemand die de Tzaddiek geschenken geeft.' Dat zijn zij van wie geldt: 'Laat ons hun geschenken niet nodig hebben.' Anderen denken: 'Wat ik aan de vrome man besteed, zal mij goede dingen opbrengen.' Die zouden de hemel schatplichtig willen maken; dat is de gave in bruikleen. Er zijn er echter ook die weten: 'Dit geld heeft God mij voor de Tzaddiek ter hand gesteld en ik ben Zijn boodschapper. Zij dienen de volle en open hand.'

De zoetigheden.

De avond voor Grote Verzoendag, bij het 'scheidingsmaal' dat aan de vasten voorafgaat deelde rabbi Baruch onder de Chassidiem, die aan zijn tafel aten, zoetigheden uit. Daarbij sprak hij: 'Ik heb jullie zeer lief en wat ik in de wereld ook maar voor goeds weet, zou ik je willen geven. Houdt je slechts aan wat de psalm zegt: 'Proeft en merkt dat de Heer goed is.' Proeft goed en ge zult merken: waar iets goeds is, is de Heer.' En hij zette het lied in: 'Hoe goed is onze God, hoe lieflijk ons lot.'

De juiste dienst. Van zijn leerlingen kreeg rabbi Baruch de vraag: 'Als God door Mozes Aaron geboden heeft hoe de zeven lichten in de kandelaar moeten gezet worden, luidt de schrift: Aaron deed aldus. Rashie* is van mening dat dit tot zijn eer gezegd wordt, omdat hij niets veranderd heeft. Hoe moet dat verstaan worden? Moeten wij van Aaron, de heilige des Heren, prijzenswaardig vinden dat hij niets aan Gods gebod veranderde?' Rabbi Baruch antwoordde: 'Om de rechtvaardige zijn dienst rechtmatig te doen verrichten is nodig dat hij een man is die, hoezeer hij ook in gloed staat, het vuur niet uit de schaal laat springen, maar iedere lichamelijke handeling naar behoren verricht. Maar onze wijzen, vertellen van een heilige dienaar Gods die als hij in het bedehuis de lampen moest vullen, van opgewondenheid de olie morste. Daarom wordt tot eer van Aaron gezegd dat hij, hoewel hij de Schepper in zijn bediening aanhing met het ganse vermogen van zijn ziel, toch op de juiste manier de kandelaars voorzag en de lichten aanstak.'

* Afkorting voor rabbi Shlomo ben Jitschak, de klassieke exegeet.

Hoe men leren moet.

Van zijn leerlingen kreeg rabbi Baruch de vraag: 'Hoe kan een mens nu genoeg uit de talmoed leren? Daar staat: 'Abaji zei dit en Raba zei dat! * Het is alsof Abaji uit de ene wereld is en Raba uit de andere. Hoe kan men alle twee in zich opnemen en leren?' De Tzaddiek gaf als antwoord: 'Wie Abaji's woorden in zich wil opnemen, moet eerst zijn ziel verbinden aan die van Abaji, dan zal hij de woorden in hun ware betekenis leren, zoals Abaji die zelf spreekt. En als hij dan de woorden van Raba in zich wil opnemen, moet hij zijn ziel aan die van Raba verbinden. Dat wordt bedoeld als de talmoed zegt: 'Als iemand een woord in naam van de oorspronkelijke spreker herhaalt, bewegen diens lippen zich in het graf.' Zoals de lippen van de dode meester bewegen zich zijn lippen.'

* Abaji en Raba: meesters van de talmoed uit de eerste helft der 4e eeuw.

De vijftigste poort. Een leerling van rabbi Baruch had buiten weten van zijn leermeester onderzoeken gedaan naar het wezen Gods en was in zijn gedachte steeds verder doorgedrongen, tot hij in een warwinkel van twijfelingen geraakte, en al wat tot nog toe zo zeker was hem onzeker toescheen. Toen rabbi Baruch bemerkte dat de jongeling niet meer bij hem kwam zoals hij gewend was, reed hij naar diens woonplaats, stapte onverwachts zijn kamer binnen en richtte het woord tot hem: 'Ik weet wat verborgen is in je hart. Je bent door de vijftig

poorten der rede gegaan. Men begint met een vraag, en piekert en peinst over het antwoord en de eerste poort gaat open: naar een nieuwe vraag. En weer doorgrond je ze, vindt haar oplossing en stoot de tweede poort open, om een nieuwe vraag in het oog te krijgen. 'En zo maar door, dieper en dieper, tot je de vijftigste poort hebt opengestoten. Daar staart de vraag je aan, die geen mens bereikt; want als iemand ze zou kunnen beantwoorden, dan was er geen keuze meer. Maar als je de fout maakt verder naar voren te dringen, stort je in de afgrond.' 'Dus zou ik de weg terug moeten naar het begin?' riep de leerling. 'Je keert niet terug', sprak rabbi Baruch, 'als je omkeert; dan sta je aan de andere kant van de laatste poort, en daar sta je in 't geloof.'

Van te voren danken.

Op een avond voor 't begin van de sabbat liep rabbi Baruch in zijn huis op en neer en sprak als altijd eerst de vredegroet uit aan de engel des vredes en dan het gebed: 'Ik belijd mijn dank aan U, Heer mijn God en God mijner Vaderen voor alle genade, die Gij aan mij gedaan hebt en die Gij in de toekomst aan mij zult doen.' Daar hield hij op. en zweeg een poos en zeide: 'Waarom moet ik U voor toekomstige genadegaven danken? Telkens als een genadegave komt, zal ik mijn dank daarvoor uitspreken.' Maar direct wierp hij zichzelf tegen: 'Misschien zult Gij mij eens genade bewijzen en zal ik niet in staat zijn U naar behoren te danken, daarom moet ik het nu doen.' En hij brak in tranen uit. Zijn leerling, rabbi Mosje van Savran, had onopgemerkt in een hoek gestaan en het gesprokene gehoord. Toen hij nu het wenen hoorde, kwam hij naar voren en zei: 'Waarom weent ge? Uw vraag was immers goed en uw antwoord was goed!' Rabbi Baruch sprak: 'Ik huilde, omdat ik denken moest: waaraan zou ik het wel verdienen, dat ik niet in staat zou zijn te danken?'

Het grote werk.

Rabbi Baruch sprak: 'Niet dat was het grote werk van Elia dat hij wonderen deed, maar dat het volk, toen het vuur van de hemel viel, niet van een wonder sprak, maar allen riepen: 'De Heer is God!'

Alles is een wonder.

Men vroeg rabbi Baruch: 'Waarom wordt God in de hymne 'Schepper der geneesmiddelen, Gedachte der lofprijzingen, Heer der wonderen' genoemd? Komt het dan de geneesmiddelen toe naast de wonderen, ja zelfs nog daarvoor te staan?' Hij antwoordde: 'God wil niet geprezen worden als de Heer van bovennatuurlijke wonderen. Daarom is hier door de geneesmiddelen de natuur erbij gehaald en op de eerste plaats gezet. Maar in werkelijkheid is alles een wonder.'

Geneesmiddelen.

Eens bracht rabbi Baruch voor zijn zieke dochter geneesmiddelen mee uit de stad. De bediende had ze in het raam van de herberg neergezet. Rabbi Baruch liep de kamer op en neer, keek naar de flesjes en zei: 'Als het Gods wil is dat mijn dochter Reisel geneest, was er geen medicijn nodig. Maar als God zijn wondermacht openbaarde voor aller oog, zou geen mens meer te kiezen hebben; want allen zouden weten. Om de mensen de vrije keuze te laten houden, kleedt God zijn doen in in de gang der natuur. Zo heeft hij ook de geneeskrachtige kruiden geschapen.' Daarop liep hij de kamer weer door en vroeg: 'Maar waarom zijn het vergiften, die men de zieke in geeft?' En antwoordde: 'De vonken* die sinds de eerste schepping in de omhullende schalen waren gevallen en opgenomen werden in stenen, gewassen en dieren, die stijgen allen op tot hun bron door de wijding van de vrome die in heiligheid aan ze werkt, in heiligheid zich ervan bedient en ze in heiligheid verteert. Maar hoe zullen de vonken worden verlost, die in de bittere vergiften en giftige kruiden vielen? Opdat ze niet verstoten blijven, heeft God ze voor de zieken bestemd, voor ieder de dragers van de vonken die behoren bij de wortel van zijn ziel. Zo is de zieke zelf

een dokter, die de vergiften geneest.'

* Naar laatkabbalistische leer, die door het chassidisme verder is uitgewerkt, zijn bij een ramp tijdens de eerste schepping vonken der goddelijke licht- substantie naar de lagere werelden gezonken en hebben de 'schalen' (schil, omhulsel, vert.) der dingen en schepselen gevuld.

De verschijning van de Baal-Shem . Toen rabbi Shlomo van Karlin, wiens zoon getrouwd was met rabbi Baruchs dochter, hem eens wilde bezoeken en reeds op het punt stond binnen te komen, ging hij terug en sloot de deur. Dat herhaalde zich na een poosje. Ernaar gevraagd, zei rabbi Shlomo: 'Hij staat aan het raam en kijkt naar buiten, maar naast hem staat de heilige Baal-Shem-tov en streelt hem over zijn haar.'

De twist.

Rabbi Mosje van Ladmir, de zoon van rabbi Shlomo van Karlin, kwam eens met zijn jonge zoon in het huis van rabbi Baruch. Toen ze de kamer binnengingen, zagen en hoorden ze hoe de Tzaddiek met zijn vrouw twistte, en geen acht sloeg op de gasten. Het verdroot de jongen, dat zijn vader de hem toekomende eer niet werd bewezen. Toen rabbi Mosje dat bemerkte, zei hij: 'Weet mijn zoon, dat wat je gehoord hebt, was een twistgesprek tussen God en zijn Shechina over het lot der wereld.'

Mooi spreken.

Een geleerde man, die eens sabbatsgast was aan rabbi Baruchs tafel, zei tegen hem: 'Laat ons nu eens wat over de leer horen, rabbi, u spreekt zo mooi!' 'Voordat ik mooi spreek', antwoordde de kleinzoon van de Baal-Shem, 'moge ik stom worden!'

Tot een bruidegom.

Rabbi Baruch sprak tot een bruidegom, eer die onder het huwelijksbaldakijn stapte: Er staat geschreven*:1 'En zoals de bruidegom zich over de bruid verblijdt, zal uw God zich over u verblijden'. In u, bruidegom, verheugt zich God, uw goddelijk deel verheuge zich in de bruid.

* Jesaja 62:5.

Sabbatsvreugde.

Eens was bij rabbi Baruch een vooraanstaand man te gast uit het land Israël. Hij was een van diegenen, die voortdurend om Zion en Jeruzalem treuren en hun verdriet geen ogenblik vergeten. In de voornacht van de sabbat zong de rabbi: 'Wie de zevende dag heiligt', op zijn gewone manier. Bij de woorden: 'Vrienden Gods, gij die wacht op de opbouw van Ariel*' keek hij op en zag zijn gast daar even somber en zuchtend zitten als alle andere dagen. Toen onderbrak hij het lied en riep met toornige vreugde de terugschrikkende man de woorden in het gezicht: 'Vrienden Gods, gij die wacht op de opbouw van Ariel, jubelt en juicht op de dag van de heilige sabbat.' Daarna zong hij het lied uit. '

* Ariel (waarschijnlijk: Godshaard, een offerplek) is een dichterlijke aanduiding van Jeruzalem. Jesaja 29:1.

Vergeeten.

Een geleerde uit Litouwen, die nogal trots op zijn kennis was, placht in Berditsjew rabbi Levi Jitzchaks preek met allerlei spitsvondige tegenwerpingen te onderbreken. De Tzaddiek nodigde hem meer -dan eens uit hem voor dergelijke discussies thuis te bezoeken; maar de Litouwer kwam niet, doch verscheen altijd maar weer in het bedehuis om te interrumpen. Men vertelde rabbi Baruch daarvan. 'Als hij bij mij komt', zei deze, 'zal hij helemaal niets weten te zeggen.' Deze woorden werden aan de Litouwer overgebracht. 'Waarin is deze rabbi dan bijzonder thuis?' vroeg hij. 'In het boek Zohar' was het antwoord. Dus zocht hij een moeilijke plaats op in het boek

Zohar en reed naar Mesbiz om rabbi Baruch daarover vragen te stellen. Toen hij echter diens kamer binnenkwam, zag hij op de lezenaar het boek Zohar liggen, opengeslagen bij precies diezelfde bladzijde. 'Wat een wonderlijk toeval', dacht hij en overlegde meteen met welke andere moeilijke plaats hij de rabbi in verlegenheid zou kunnen brengen. Maar reeds had deze het woord genomen: 'Weet u de weg in de talmoed?' vroeg hij. 'En of ik daar de weg in weet', antwoordde de Litouwer lachend. 'Er staat in de talmoed', zei rabbi Baruch, dat er, als het kind nog in de schoot van zijn moeder is, een licht boven zijn hoofd 'brandt en het de hele Thora leert, maar dat er, als zijn tijd gekomen is om naar bulten te gaan in de lucht van de wereld, een engel komt en hem op zijn mond slaat en het dan alles vergeet. Hoe moet dat worden opgevat? Waartoe moet men het eerst alles laten leren, om het dan weer allemaal te vergeten?' De Litouwer zweeg. Nu zei rabbi Baruch: 'Ik zal de vraag zelf beantwoorden. Schijnbaar is het helemaal onduidelijk, waarom God het vergeten heeft geschapen. Maar de betekenis ervan is dat de mens, als er geen vergeten was, onophoudelijk aan zijn dood zou moeten denken en geen huis zou bouwen en niets zou ondernemen. Daarom heeft God in de mensen het vergeten gelegd. Zo heeft een engel de opdracht het kind te leren dat het niets vergeet en de andere engel heeft de opdracht het op de mond te slaan en het te leren vergeten. Maar als hij dit eens een keer heeft nagelaten te doen, kan ik het altijd nog voor hem doen. En draagt u nu op uw beurt de hele passage eens voor! De Litouwer begon, maar stotterde maar wat en bracht geen goed woord uit. Hij ging het huis van de rabbi uit en had alles vergeten en was een onwetende geworden. Hierna was hij bediende in het bedehuis van Berditsjew.

Het zegenen van de maan.

In een wintermaand volgde de ene zwaar bewolkte nacht op de andere, de maan was niet te zien en rabbi Baruch kon de maanzegen niet uitspreken. In de laatste nacht die daarvoor bestemd was, zond hij telkens weer iemand naar buiten om naar de hemel te kijken; maar telkens kreeg hij het bericht dat het aardedonker was en er een dik pak sneeuw viel. Tenslotte zei hij: 'Als alles met mij in orde was, zou de maan mij beslist ter wille zijn. Dus zou ik boete moeten doen. Maar daar ik daar de kracht niet meer toe heb, moet ik op zijn minst berouwvol mijn zonden belijden.' En die belijdenis van zonden kwam met zoveel kracht over zijn lippen dat allen om hem heen door een grote huiver werden aangegrepen en met elkander in hun hart de ommekeer voltrokken. Toen kwam er iemand het huis binnen en meldde: 'Het sneeuwt niet meer en er is een beetje licht te zien'. De rabbi trok zijn jas aan en ging naar buiten. De wolken verspreidden zich, temidden der stralende sterren scheen helder de maan en rabbi Baruch heiligde die.

Verstoppertje spelen.

Rabbi Baruchs kleinzoon Jechiël speelde eens met een andere jongen verstoppertje. Hij verstopte zich goed en wachtte tot zijn vriendje hem opzocht. Toen hij lang gewacht had, kwam hij uit zijn schuilplaats; maar de ander was nergens te zien. Nu bemerkte Jechiël dat deze van het begin af niet naar hem had gezocht. Daarover barstte hij in tranen uit, kwam huilend de kamer van zijn grootvader binnen gehold en beklagde zich over zijn slechte speelkameraadje. Toen stroomden rabbi Baruch de tranen uit de ogen en hij zei: 'Zo spreekt God ook: Ik verstop mij, maar niemand wil mij zoeken.'

De twee pitten.

Rabbi Baruchs andere kleinzoon, de jonge Israël, placht bij het bidden hardop te roepen. Eens zei hij hem: 'Mijn zoon, denk eens na over het verschil tussen een lampenpit van katoen en een van vlas. De eerste brandt stil door, de tweede knettert. Geloof mij: een enkele beweging, ook al is het maar van je kleine teen, is genoeg.' De tweevoudige wereld. Rabbi Baruch zei eens: 'Wat een goede en heldere wereld is het toch, als men zich niet aan haar verliest en wat een donkere

wereld is het, als men zich wel aan haar verliest.'